

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav světových dějin

Bakalářská práce

Daniel Neuberger

**Britské sinajské a palestinské tažení a účast T. E. Lawrence v První světové
válce**

The British Sinai and Palestina Campaign and Participation of T. E. Lawrence in the
First World War

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval vedoucímu své práce panu PhDr. Jaroslavu Valkounovi, Ph.D. za jeho trpělivost a obrovskou pomoc nejen při psaní bakalářské práce, ale i po celou dobu mého studia. Dále bych chtěl poděkovat svým blízkým, kteří mě při studiu vždy podpořili.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 11. 8. 2019

Daniel Neuberger

Klíčová slova (česky):

První světová válka, T. E. Lawrence, Arabská revoluce, Egyptský expediční sbor, Osmanská říše, 1914–1918, Ahmet Cemal Paša, John Maxwell, Archibald Murray, Edmund Allenby, Fajsal I. Hášimí, sinajské tažení, palestinské tažení, příměří z Mudrosu

Key words (in English):

First World War, T. E. Lawrence, Arab Revolt, Egyptian Expeditionary Force, Ottoman Empire, 1914–1918, Ahmed Djemal Pasha, John Maxwell, Archibald Murray, Edmund Allenby, Faisal I. al-Hashemi, Sinai Campaign, Palestine Campaign, Armistice of Mudros

Abstrakt

Tato bakalářská práce si klade za cíl zmapovat konflikt na Blízkém východě mezi Brity a Osmanskou říší v letech 1914–1918. Představuje čtenáři situaci v Osmanské říši před vypuknutím První světové války, což je důležité pro pochopení celého konfliktu. Dále se zaměřuje především na tři aspekty války a to: sinajské tažení, palestinské tažení a arabskou revoluci a částečně se zabývá postavou T. E. Lawrence, která je klíčová pro arabskou revoluci.

Abstract

This paper is devoted to partially analyze and map the Middle East conflict between British and the Ottoman Empire in 1914–1918. It contains account of the situation in the Ottoman Empire before the outbreak of the First World War, which is important for the understanding of the conflict. Furthermore, this thesis focuses on three aspects of the war: the Sinai campaign, the Palestine campaign and the Arab revolt. Thesis also tells the part of the story of T. E. Lawrence, who was key character to the Arab revolt.

Obsah

Úvod	7
1. Situace v Osmanské říši před První světovou válkou.....	10
1.1. Revoluce, kontrarevoluce a tři války	12
1.2. Francie, Německo nebo Británie?	15
1.3. Britská přítomnost v Egyptě.....	17
2. Sinajské tažení a Arabská revoluce.....	21
2.1. Sinajské tažení.....	22
2.2. T. E. Lawrence a Arabská revoluce.....	23
3. Ofenzíva v Gaze, palestinské tažení a arabský postup.....	31
3.1. Palestinské tažení	33
3.2. Britský a arabský postup	34
Závěr.....	38
Seznam použitých pramenů a literatury.....	41

Úvod

Dané téma, tedy První světová válka mi bylo blízké i před začátkem studia na Univerzitě Karlově a rozhodl jsem se svůj zájem rozvíjet právě v tomto období. Blízký východ a Osmanská říše, zejména ve spojení s Britským impériem, je jen další deviza vzhledem k literatuře a mým jazykovým schopnostem. Témata jako sinajské a palestinské tažení a Arabská revoluce jsou z mého pohledu atraktivní a nejsou tolik frekventována ve vědeckých pracích, což byl také jeden z důvodů mého výběru.

Práce je dělena na několik kapitol. Některé kapitoly na sebe lineárně navazují, ale u některých nebylo jiné možnosti než časové překrytí vzhledem k tomu, že jsou události časově souběžné. První kapitola slouží k uvedení čtenáře do problematiky Osmanské říše, která je relativně složitá. Pokusil jsem se v ní vysvětlit, jakým způsobem skupina označovaná jako Mladoturci vznikla, jak organizace fungovala a jakým způsobem na to reagoval sultán. Dále jsem se pokusil osvětlit, jakým způsobem se Osmanská říše snažila hledat spojence pro nadcházející konflikt a proč se přiklonila právě k císaři Vilému II. a k Německému císařství. Dále pak popisují, jak se britské jednotky a místní funkcionáři chovali v Egyptě a z části jakým způsobem na to reagovala Osmanská říše.

V druhé kapitole se zmiňuji hlavně o tom, jak probíhala tažení vedená zpočátku generálem Murrayem, jak proběhlo zajištění zásobování v nehostinné poušti na Sinaji a popisují bitvy, které zde proběhly. Dále se druhá kapitola zaměřuje na Arabskou revoluci. Věnuji se tomu, jakým způsobem se britská diplomacie dostala k Arabům jako spojencům, a jakou roli v tomto případě hrál Thomas Edward Lawrence. Dále samozřejmě nechybí popis bitev, které Arabové svedli s Turky a jakým způsobem přikročili k britské podpoře.

Třetí a poslední kapitola analyzuje dějiny ofenzívy v Gaze, vedené generálem Allenbym a zároveň potíže při postupu výše zmíněnou oblastí Gazy, dále ukončení postupu touto oblastí dobytím linie Gaza – Beer Šeba. Posléze se práce věnuje tažením pod Allenbyho vedením probíhající v Palestině a situaci před a po dobytí města Jeruzaléma. Zároveň analyzuje, jakou roli hrály Arabské jednotky vedené Lawrence, či Fajsalem v koordinovaných útocích v Palestině nebo Sýrii a vyjadřuje se i k zajištění Hidžázské dráhy, resp. k městům ležícím na této dráze. Kapitola také zahrnuje charakterizaci Balfourovy deklarace a konečný postup britských vojsk na Megido. Kapitulu ukončuje stručná charakterizace bilaterálního příměří mezi Turky a Brity, čímž je *de facto* i ukončena celá práce.

Co se týče použité literatury, snažil jsem se zakomponovat komplexní seznam monografií, článků apod. Dostupná literatura je především anglosaské povahy. Použitá literatura se dělí na několik částí, a tedy publikované prameny, vydané monografie, články a stati a vysokoškolské práce.

Než přistoupím k anglickým zdrojům, rád bych zde uvedl práce v českém jazyce. Dílo skupiny autorů Ladislava Bareše, Eduarda Gombára a Rudolfa Veselého *Dějiny Egypta* je velmi komplexní práce obsahující charakterizaci dějin Egypta od starověku po současnost. Při zpracování své práce jsem čerpal z knihy Eduarda Gombára *Moderní dějiny islámských zemí*, která líčí dějiny Blízkého východu se zaměřením zejména na Osmanskou říši ale i období po zániku Osmanské říše. Velmi užitečná byla i monografie Zdeňka Veselého *Smlouvy, pakty, dohody: Slovník mezinárodněpolitických a diplomatických aktů*, která se věnuje velkému množství mezinárodních i jiných smluv a v obecné rovině i diplomatickým vztahům. Z článků v českém jazyce bych rád také zmínil Eduarda Gombára a jeho článek *Blízký východ za První světové války*, který dotváří komplexní obraz války na Blízkém východě, vysokoškolskou práci v českém jazyce od Kryštofa Poborského *Rozpad Osmanské říše*, která je obsáhlá a velmi přesná a práci Vojtěcha Kyselého *Sykes-Picotova dohoda: geneze, podpis a výsledky*, která se vyjadřuje především k Maloasijské dohodě a souvisejícím událostem.

Jako soudobou cizojazyčnou literaturu bych uvedl knihu Winstona Churchila *The Word Crisis*, která se věnuje obecné charakterizaci První světové války a také k postojům samotného Churchilla. Taktéž prameny Cyrila Fallse byly velmi efektivní zejména v otázce vojenství a popisu samotných bitev, ať již na Sinaji či v Palestině. Zejména bych zmínil práci *Armageddon, 1918: The Final Palestinian Campaign of World War I*. V neposlední řadě je nezbytné uvést literaturu, kterou napsal jednak Thomas Edward Lawrence, a to publikaci *Revolt in the Desert*, která pojednává o jeho cestě po Arabském poloostrově, včetně jeho politických a vojenských úspěchů a jednak dílo *The Palestine Campaigns* soudobého britského vojáka Percivala Wavella, který se sám účastnil bitev na Blízkém východě

Co se týká monografií v anglickém jazyce, snažil jsem se použít nejnovější publikace. K charakterizaci situace před První světovou válkou se odkazují především na práci Davida Fromkina *A Peace to End All Peace: Fall of the Ottoman Empire and the Creation of Modern Middle East* a na dílo Eugena Rogana *The Fall of the Ottomans: The Great War on the Middle East*. Velmi užitečná monografie, je dílo Seana McLachlana, který se zaměřuje na sinajské tažení a logistické operace v rámci Sinajské pouště spojené s britským postupem *The Sinai and Palestina Campaign of World War I: The History and Legacy of British Empire's Victory Over Ottoman Empire in the Middle East*. Dále bych zmínil práci Scotta Andersona, která

velmi dobře popisuje život Lawrence nejen za války ale i před ní a po ukončení konfliktu *Lawrence in Arabia: War, Deceit, Imperial Folly and Making of the Modern Middle East*. A knihu Anthonyho Bruce *The Last Crusade in the First World War*, která se zaměřuje na velení generála Allenbyho v Palestině, respektive charakterizuje tažení z hlediska vojenského.

Velmi přínosná byla také monografie Malcolma Browna *The Line in the Sand: Britain, France and the Struggle that Shaped the Middle East*, která se ve své první polovině věnuje prakticky vztahu francouzské a britské diplomacie na Blízkém východě, a to zejména Sykes-Picotově dohodě. Z článků v anglickém jazyce bych chtěl zmínit především Kemala Karpata, který se svém článku *The Memories of M. Bazarria: The Young Turks and Nationalism* zaměřuje na vztah Mladoturků k Osmanské říši a nacionalismus, Aarona Kliemana, jehož článek *Britain's War Aims in the Middle East in 1915* charakterizuje cíle britské politiky na Blízkém východě a v neposlední řadě článek Edwarda Ericksona *Ordered to Die: A History of the Ottoman Army in First World War*, který objasňuje situaci v bitvách mezi Brity a Osmany.

Z vysokoškolských kvalifikačních prací bych také rád připomněl dílo Geronima Nuna *Incomplete Victory: General Allenby and Mission Command in Palestine 1917–1918*, které se zabývá tažením generála Allenbyho napříč Gazou a později i Palestinou a dílo Johna Regniho, jehož práce *Armageddon's Lost Lessons: Combined Arms Operation in Palestine Allenby's Campaign* se velmi dobře doplňuje s dílem Geronima Nuna a vytváří tak komplexní obraz situace.

Cílem práce bylo získat odpovědi na tyto otázky: Jakým způsobem se Osmanská říše dostala do válečného konfliktu a jak se ocitla na straně Ústředních mocností? Jakým způsobem probíhaly válečné operace na Sinaji v Gaze, Arabském poloostrově a v Palestině? A poslední otázka, jak se vyvíjela Arabská revoluce od jejího počátku až po koordinované boje v Palestině?

Co se týče jmen a názvů, která pocházející z orientálního prostředí, která je velmi těžké z etymologického hlediska uchopit a přeložit jsem použil pro psaní zejména arabských či tureckých názvů a jmen publikaci pana prof. Gombára *Moderní dějiny islámských zemí*, která se jeví k tomuto účelu velmi příhodná.

1. Situace v Osmanské říši před První světovou válkou

V této části své práce, bych se rád zabýval organizací známou jako Mladí Turci (dále též v tomto textu též „Mladoturci“), dále vnitřní situací v Osmanské říši a vztahem, který vůči chalífovou impériu měla Velká Británie. Pro pochopení problematiky je nutné začít rokem 1908, který je pro blízkovýchodní impérium zcela zásadní. Na osmanském trůnu od roku 1876 byl sultán Abdülhamit II. Se změnou na trůnu prakticky končí snaha o reformy a europeizaci Osmanské říše a nutno dodat, že relativně nevalně. Z prvotně úspěšného panovníka, který se snažil umořit zahraniční dluh země, se postupně stal monarcha, který se spíše zasloužil o utužení absolutismu v zemi. Ke změně jeho osobnosti také mohlo přispět svědectví sesazení dvou sultánů. Abdülhamit se stává paranoidním vládcem, který řídí zemi z paláce Yildiz. Ať již byly důvody k zavádění absolutismu jakékoliv, je známý spíše pokusem o centralizovanou vládu z centra, tedy z pozice absolutního monarchy.¹

Rok 1908 se váže k událostem, které si za cíl kladly obnovení relativně liberální ústavy z roku 1876. Vzhledem k tomu, že se sultán snažil omezit jakékoli pokusy o liberalizaci, na výsluní byla i velmi silná tajná policie. Pro již zmíněné důvody se tedy veškerá politická opozice musela skrývat. Jednou z nejstarších politických stran v osmanské opozici byli Mladí Turci. Na Balkáně, respektive ve městě Soluni, kde politická síla Abdülhamita II. slábla, dávala možnost vzniku tajným politickým organizacím. Jednou z nich byli Mladí Turci, kteří využili represivního vakua a ustanovili zde ústředí pro jejich akce. Mladí Turci se organizovali velmi podobně jako italští karbonáři na začátku 19. století, kde členové své buňky znali jen jednoho nadřízeného, a tak dále. Účinnost politické represe vůči odpůrcům sultánova režimu byla až překvapivě silná. Ovšem etnická, politická a náboženská různorodost impéria hrála do karet spíše disentu než sultánovi.

Organizace Mladoturků navázala kladný vztah s osmanskou 3. armádou.² Mateřskou organizací Mladoturků byl tzv. Výbor pro jednotu a pokrok (*Committee of Union and Progress*; CUP). Jedním ze zakladatelů, a tedy profilujícím se vůdcem strany byl Mehmet Talât, později známý jako Talât Paşa. Ve městě Soluni byli také verbováni zbylí členové pozdějšího „triumvirátu“, který ovládal Osmanskou říši za První světové války, tedy Ahmet Cemal a Ismá‘íl Enver, oba později známí jako Cemal Paşa a Enver Paşa.

Později byl Enver povolán do Konstantinopole sultánem, ale vzhledem k Enverově obavám v lepším případě z internace utekl do hor okolo Soluně a následoval tak jemu mnoho

¹ ROGAN, E., *The Fall of the Ottomans: The Great War on the Middle East*, New York 2015, p. 1.

² FROMKIN, D., *A Peace to End All Peace: Fall of the Ottoman Empire and the Creation of Modern Middle East*, New York 1989, p. 43.

předešlých, kteří se znelíbili chalífovou režimu. Katalyzátorem mladoturecké revoluce roku 1908 byla schůzka konaná v srpnu předešlého roku mezi ruským carem Mikulášem II. a britským králem Eduardem VII. v baltském Revalu, která prakticky ukončovala britsko-ruské soupeření o pozice v Asii, někdy také nazývané jako Velká hra. Schůzka se týkala sfér vlivu v oblastech přiléhajících k Osmanské říši, tedy Persii a Afghánistánu. Mladoturečtí vůdci se báli o pozici impéria na Balkánském poloostrově a zejména toho, že by mohlo dojít k oddělení Makedonie. Tyto dva faktory, a to strach z dalšího dělení říše a snaha o obnovu ústavy z roku 1876, vedly k vypuknutí revoluce.

Dne 3. července 1908 se major Ahmet Niyazi Bey, jeden z členů CUP, který byl neméně zděšen z údajného dělení Makedonie, rozhodl propašovat zkonfiskované zbraně a střelivo z Makedonie a Bulharska a rozdat je mezi své příznivce z CUP. Komise vojenského muftího osmanské 3. armády odhalila pašování zbraní, ale než muftí stihl informovat Portu nebo sultána, byl na útěku do Konstantinopole zastřelen. Krátce nato byla do Soluně vyslána vojenská komise, aby celý incident vyšetřila. Niyazi a jeho souvěrci měli obavy, že je komise demaskuje, a tak vyrazili vojenský sklad v Resenu a uprchli do hor. Odkud Niyazi a další vydali proklamaci za obnovení ústavy z roku 1876.³ S tím, jak se revoluce šířila, se postupně přidávala města v Makedonii k revoltě vedené CUP. Osmanská 3. armáda pod kontrolou CUP dokonce hrozila, že vyrazí na pochod do Konstantinopole. Problémem pro sultána také byly jednotky, které nedostaly zapláceno a které tedy odmítly potlačovat revoltu.⁴ Tři týdny od zmíněného incidentu se sultán už nemohl spoléhat na věrnost svých důstojníků a byl nucen svolat kabinet. Po dlouhém jednání nařídil obnovení ústavy. Revoluce se postupně uklidnila a došlo ke stabilizaci staronového režimu.

Nastávající období let 1908–1918 je známé jako druhá konstitucionální éra. Lidé z evropské části říše najednou věděli, kdo jsou Talât a Cemal, a ve všeobecné euforii byli oslavováni zejména Enver a Niyazi. Později se mělo začít jednat se sultánem, CUP se rozhodovala, koho poslat na ono setkání. Byli vybráni Mehmet Cavit, Mustafa Rahmi a Mehmet Talât.⁵ Talât zde dle mého názoru získává jakési duchovní vedení celé organizace, i když v zahraničí byl beze sporu nejvíce známý Enver. Požadavkem skupiny vyslané CUP bylo propuštění Mehmeta Saida Paši, který byl zajat při revoluci a nyní se měl stát velkovezírem v nově jmenované liberální vládě, čemuž bylo vyhověno.

³ GYNGERAS, R., *Fall of the Sultanate: The Great War and the End of the Ottoman Empire 1908–1922*, London 2016, p. 87.

⁴ HOWARD, D., *A History of the Ottoman Empire*, Cambridge 2017, p. 295.

⁵ PALMER, A., *Úpadek a pád Osmanské říše*, Praha 2006, s. 214.

1.1. Revoluce, kontrarevoluce a tři války

Mezi hlavní cíle znovuzavedené parlamentní monarchie patří honba za ekonomickou stabilitou země a obecně hledání spojení na západě, respektive ve Francii, Británii či Německu. Mezi ustanovením nové vlády a stabilizací impéria se stihla ještě udát Bosenská krize, v níž Rakousko-Uhersko *de iure* anektovalo Bosnu jako třetí správní celek své říše. Další událostí, která otřásla situací v Osmanské říši, byla proklamace Kréty o připojení k Řecku. Lze zaznamenat i rostoucí anglofilní orientaci některých členů vlády, ale i CUP. Už v listopadu roku 1908 odcestovali dva členové CUP doktor Nazrim a Ahmet Riza do Londýna,⁶ přičemž si představovali, že by chtěli dosáhnout uzavření britsko-osmanské aliance. Mělo se jednat pouze o ekonomický koncept aliance; představitelé Mladoturků v Londýně požadovali finanční půjčku a zapůjčení správních odborníků na výběr daní a jiné záležitosti.

Později toho roku se uskutečnily listopadové a prosincové volby, které jen stvrdily převahu členů CUP, jenž kandidovali pod jménem Unionisté. Protivníkem jim byla jen jedna strana, a to Liberální unie (*Liberal Union*, později známé jako Strana svobody a dohody), která byla více navázána na sultána. Nedá se říct, že by generální volby roku 1908 proběhly bez připomínek opozice či členů CUP, vzhledem k nízkému počtu volených zástupců a někdy i účasti voličů.⁷ Počínání CUP na počátku roku 1909 bych hodnotil, jako poněkud nešťastné. V únoru padla liberální vláda Kâmila Paši a na pozici velkovezíra nastoupil na povel CUP Hüseyin Hilmi Paşa, který se stal jejím členem. To se ovšem nelíbilo Společnosti za islámskou jednotu, přičemž v jejíž řadách stál i sultánův čtvrtý syn.

První armáda umístěná v hlavním městě říše vzala akci do svých rukou a z noci 12. na 13. února 1909 se vojáci spojili se studenty teologie z Konstantinopole, kteří požadovali rezignaci vlády a vytvoření muslimského fundamentalistického režimu.⁸ Dalšího dne zfanatizovaný dav vtrhl do parlamentu a zabil dva poslance. Abdülhamit podruhé svolil a nechal Ahmeta Tawfíqa ustanovit novou vládu. Soluň, respektive revoluční 3. armáda vedená Mehmetem Şevketem Paşou, který sice nebyl členem CUP, ale zastával principy propagované Výborem, pověřil vedením 3. armády majora Ahmeda Niyaziho, který měl dobýt

⁶ ŮNAL, H., *Britain and Ottoman Domestic Politics: From the Young Turk Revolution to the Counter-Revolution, 1908–1909*, in: *Middle Eastern Studies*, Vol. 37, No. 2, 2001, p. 2.

⁷ KAYALI, H., *Elections and Electoral Process in Ottoman Empire 1876–1919*, in: *International Journal of Middle East Studies*, Vol. 27, No. 3, 1995, p. 271.

⁸ PALMER, A., s. 218.

Konstantinopol a osvobodit ji od nynější vlády. Tak se stalo a po zlomení malého odporu ve městě Abdülhamit II. kapituloval a sesadil vládu Ahmeta Tawfiqa. To ale bohužel pro sultána stále nebyl konec. Dne 27. dubna 1909 nově ustanovené Národní generální shromáždění složené z obou komor parlamentu vyslalo dvoučlennou delegaci oznamující sultánovi následnou detronizaci. Zanedlouho po sesazení sultána na trůn nastoupil jeho mladší bratr pod jménem Mehmet V. Reşat.⁹

Následující fáze, tedy období od roku 1909 do roku 1914, se neslo ve znamení mladoturckých reforem správy říše. Začaly se ve větší míře rozmáhat tajné společnosti, protože CUP neměla opozici přímo v lásce stejně jako předchozí sultán Abdülhamit II. Sultán Mehmet V., jež nastoupil na trůn po událostech v roce 1909, které jsou někdy označovány jako revoluce, měl již od svého počátečního období vlády okleštěné pravomoci. Sultán nyní mohl jmenovat jen velkovezíra a velkého muftího, ti se ovšem už nezodpovídali sultánovi, ale parlamentu. Pro CUP a její parlamentní většinu tedy nyní sultán nepředstavoval takový problém jako u jeho detronizovaného bratra. Tím ovšem neklesá počet výzev nebo lépe řečeno problémů, s kterými se CUP muselo utkat nebo spíše vyrovnat. Jako jeden z těchto problémů bych zmínil nacionalismus, a to jak ten turecký, tak i u ostatních etnických skupin impéria. Vzhledem k etnické a náboženské nehomogenitě Osmanské říše se zdá, že nacionalismus, jaký je znám z evropského prostředí se začal projevovat v osmanské společnosti až na počátku století 20. Příklad etnického rozložení říše můžeme vidět, už na volbách do parlamentu v roce 1908. Karpát uvádí že „[Poslanecká] Komora měla 275 poslanců, z nichž 142 byli Turci, 60 Arabové, 25 Albánci, 23 Řekové, 12 Arméni, 5 Židé, 4 Bulhaři, 3 Srbové, a 1 Vlach.“¹⁰ Podobně tomu bylo i v náboženských poměrech k rokům 1908–1909, kdy bylo v impériu 1 879 311 muslimů, 1 531 238 křesťanů a 623 383 židů.¹¹ Po uchopení moci Mladoturky se zejména Enver rozhodl, že CUP bude prosazovat politiku panturkismu, a začala jakási degradace jiných etnických skupin zejména v Turecku.¹²

Rok 1911 přinesl Osmanům další potíže mimo jiné i s jejich poslední africkou državou, kterou byla osmanská Tripolitánie. Zbytek osmanských držav v Africe byl více či méně pod kontrolou cizích mocností, a to zejména Francie a Británie. V britském případě tomu bylo tak, že do roku 1914 byl Egypt pod nominální správou sultána, ale této problematice se budu věnovat níže. Nedlouho sjednocená Itálie si žádala mít koloniální

⁹ ROGAN, E., p. 9.

¹⁰ KARPAT, K., *The Memories of M. Batzaria: The Young Turks and Nationalism*, in: *International Journal of Middle East Studies*, Vol. 6, No. 3, 1975, pp. 279–280.

¹¹ Tamtéž, p. 280.

¹² LAWRENCE, T., E., *Sedm sloupů moudrosti*, Praha 1998, s. 29.

panství jako jiné evropské mocnosti. Italové se na počátku století zaměřili na slábnoucí Osmanskou říši a její poslední africký vilájet. Král Viktor Emanuel III. vyhlásil válku Osmanské říši, poté co se ujistil, že dvě evropské mocnosti, které by k tomu mohly mít výhrady, tedy Francie a Británie, se do chystané války nezapojí. Válka měla začít pod starou dobrou záminkou ochrany italských občanů na území cizího státu. Dne 29. září se začala na osmanském území v Tripolitánii vylodovat vojska Italů v poměru cca jedna ku osmi.¹³ Po krátké době bylo obsazeno město Benghází a Tripolis, což *de facto* znamenalo konec války v tradičním slova smyslu a začátek odbojové činnosti Osmanů. Rozhodnutí vlády o nevyslání vojáků do oblasti zmítané konfliktem se zdá velmi pragmatické. Neschopnost mobilizovat a připravit se na odpor proti uchvatitelům v tak krátkém čase muselo znamenat přenechání území Italům pro Osmanskou říši nejlepší volbu. S tím ovšem nesouhlasili představitelé CUP, kteří krátce po vyhlášení války iniciovali lokální povstání financované z Konstantinopole. Zvláště Enver byl striktně proti odevzdání ztraceného území do rukou Italů. Ze své iniciativy sehnal loď a spolu s dalšími nacionalistickými důstojníky a vojáky se přepravili do Egypta. Z Egypta podnikali Osmané počáteční akce protiitalského povstání. Enverovi dosti pomohl jeho vztah se sultánem, respektive s jeho dcerou, jenž se stala jeho snoubenkou.

V očích konzervativních obyvatel tripolitánského vnitrozemí tedy zastupoval jakousi pokračující dynastii a kontinuitu. Diverzní akce vedené Enverem spojeným s místními a také bratrstvem Senussiů byly velmi úspěšné, což nepřispívalo italské koruně ani státnímu rozpočtu. Italové se rozhodli rozšířit válku na další fronty, aby odvrátili konečnou porážku v Libyi. Začali bombardováním Bejrútu, okupací Dodekanés a nakonec došlo i k námořní blokáde Dardanel. Italský král Viktor Emanuel III. měl ovšem vazby i na černohorského krále Mikuláše I. Italové přesvědčili Černohorce ke vstupu do války proti Osmanské říši. A na počátku října 1912 vznikl konflikt známý jako První balkánská válka. V říjnu ještě Porta uzavřela mír s Itálií, přičemž samozřejmě akceptovala ztrátu Osmanské Tripolitánie, aby mohla čelit nové hrozbě.

Bulharsko, Řecko, Srbsko a Černá Hora vytvořily tzv. Balkánskou ligu, chvíli poté byly podepsány konkrétní cíle koalice a začala válka. Černohorské síly vtrhly do oblasti Albánie a Novopazarského sandžaku, přičemž postup jejich spojenců byl podobný, respektive decimující pro Osmanskou říši. V prosinci roku 1912 už Liga držela oblasti Thrákie, Monastiru, Ochridu, Skopje atd. Později na začátku roku 1913 se Enver spolu s jemu loajálními rozhodl pro odstranění Kâmila Paši, o němž se proslýchalo, že byl ochotný

¹³ ROGAN, E., p. 15.

přijmout ponižující mírové podmínky. Enver s dalšími důstojníky CUP, které přivedl do budovy Vysoké porty s namířenou pistolí na Kâmila Paşu, ho donutil rezignovat. Generál Nazim, z kterého měl Enver strach jako zastánce práva a legitimacy porty, byl pro jistotu zastřelen. Další nátlak ze strany CUP, tentokrát na sultána, vyústil ve jmenování Şevketa Paşi velkovezírem a jmenování Cemala vojenským guvernérem Konstantinopole. Ani tyto akce ovšem neodvrátily obrovské územní ztráty, které Osmanskou říši čekaly. Pamuk popisuje Londýnskou smlouvu, která uzavírala První balkánskou válku takto: „*Počátkem června 1913 přistoupila osmanská vláda na podmínky, podle nichž ztratila Krétu, Makedonii, Thrácii, Albánii a většinu ostrovů v Egejském moři.*“¹⁴ Po První balkánské válce, která pro Osmanskou říši znamenala totální porážku a obrovskou ztrátu území, ale hlavně demografické oslabení říše, se konečně chopili moci nad impériem vůdci CUP, Talât, Cemal a Enver. Velkovezír Şevket Paşa byl zastřelen, což Ahmet Cemal pochopil jako příležitost, jak se zbavit opozice. Začaly popravy a deportace členů liberálně unionistické strany. Atentát na Şevketa Paşu tedy znamenal konec politického pluralismu v Osmanské říši.¹⁵

Ani po těchto událostech stále na Balkánském poloostrově nenastal klid. Nespokojení Bulhaři zahájili útok na Makedonii, na území, na které si dělali nárok téměř všichni na poloostrově. Michail I. napadl Srbsko a Turecko bez toho, aniž by vyhlásil válku, což mu přineslo jen samá negativa. Podobná koalice, která vznikla proti Osmanské říši za První balkánské války, se teď zformovala proti Bulharsku. Osmanský cíl byl získat zpět Drinopol.¹⁶ Plukovník Enver dříve, než k městu stihl dovést osmanskou armádu, vyrazil k Drinopoli tryskem se svojí jízdou a město dobyl. Podobné územní ztráty pro Bulharsko následovaly na všech frontách. Nakonec byla ne zcela poražená bulharská armáda nucena kapitulovat a celou válku ukončil Bukurešťský mír. Mír pro Balkánský poloostrov znamenal omezení moci Bulharů, posílení moci Rumunů, rozdělení Makedonie mezi Srbsko a Řecko. Osmanská říše nezískala zrovna velké území, když se zamyslíme nad vrácením části dobyté Thrákie, ovšem Drinopol nadále zůstala v rukou CUP.

1.2. Francie, Německo nebo Británie?

S vývojem, který nastal po výše zmíněných válkách, bylo nutné pro Osmanskou říši, jejíž otěže nyní pevně v rukou drželi členové CUP, hledat nové spojence. Ideálně v rámci

¹⁴ PAMUK, Ş., *The Ottoman Empire and European Capitalism 1820–1913: Trade, Investment and Production*, Cambridge 1987. p. 227.

¹⁵ KREISER, K., NEUMANN, CH., *Dějiny Turecka*, Praha 2010, s. 171.

¹⁶ Nebo také Adrianopolis či Edirne.

evropských mocností. Vzhledem k zaostalosti průmyslu, elektrifikaci apod. hledali členové CUP cestu, jak říši modernizovat bez toho aniž aby ohrozili suverenitu státu. Nabízelo se několik možností. To, co byli schopní udělat sami, udělali, kupříkladu vybudovali telegrafní síť či založili poštovní společnost. Následovala odvětví, ve kterých se nebylo možné obejít bez zahraničních půjček a investic, a tak *de facto* omezit suverenitu státu ve vnitřních záležitostech. V 80. letech 19. století byla dokonce zřízena instituce pro administrativu osmanského národního dluhu, držena hlavně Francouzi ale i Brity a Němci. Vnitřní situace impéria si žádala, aby po nepokojích na začátku 20. století našli vůdci CUP vhodného spojence, který by byl schopný a ochotný bránit impérium. Ahmet Cemal Paşa byl orientován na Francii, zatím co Enver chtěl uzavřít společnou smlouvu s Německem. Ministr financí Djavid, pro změnu apeloval na Brity, kdy už v roce 1911 žádal Británii o pomoc ve válce s Itálií, přičemž pozitivně se vyslovil jen Winston Churchill, který v tomto období zastával funkci prvního Lorda admirality.¹⁷

Svízel se podařilo rozuzlit až v roce 1914. Ahmet Cemal, který byl nyní ministr námořnictva, se znovu vyslovil pro Francouze, Talât chtěl žádat o spojení s Rusko, což vzhledem k ruskému vztahu k Dardanelským úžinám a celkovému zasahování do politiky impéria bylo poněkud kontraproduktivní. Enver, který měl jasný plán, nakonec potvrdil svou převahu a dne 22. 7. 1914 podal návrh na spojení s von Hagenhaimovi, který jím byl ovšem odmítnut.¹⁸ Vraťme se ale o pár měsíců nazpět. V bosenském městě Sarajevu, byl dne 28. 7. 1914 zastřelen arcivévoda František Ferdinand d'Este i se svou chotí Žofií Chotkovou, což zapříčinilo novou evropskou krizi spojenou hlavně s rakousko-uherským ultimátem Srbsku, a nakonec i katastrofálním vyústěním do světového konfliktu, přičemž mocenské bloky v Evropě byly už dlouhou dobu zformovány. Klasická koncepce centrálních mocností a mocností Dohody je všeobecně známá. Ovšem Osmanská říše stále nebyla ukotvena ani v jednom mocenském celku. V následující podkapitole se pokusím objasnit, co vedlo Británii k uskutečnění kroků, které pobízely Osmanskou říši do područí Viléma II.

Winston Churchill, který měl značné zkušenosti s válkou jako takovou, kdy sloužil jako válečný reportér v Súdánu, ale i na jiných pozicích a v jiných exotických oblastech, se stal v roce 1900 členem Konzervativní strany,¹⁹ ale už v roce 1904 přestoupil k Liberální straně. S jeho postojem jako zastávce sociální liberální politiky, ale zároveň zahraniční konzervativní politiky, nebyl oblíben ani v jedné straně. Přesto pokud jde o léto 1914, se ocitl

¹⁷ FROMKIN, D., p. 53.

¹⁸ Tamtéž.

¹⁹ Někdy také Unionisté, či Toryové.

na přední pozici v rozhodovacím procesu. Churchill byl v roce 1914 prvním Lordem admirality v liberální vládě Herberta Asquitha. Vzhledem k situaci, která nastala náhle po atentátu na Františka Ferdinanda d'Este, Churchill pochopil, že je nutné, aby Británie byla připravena na válku. Přikázal tedy mobilizaci flotily a její přesun ke Scapa Flow. Touto akcí si později vysloužil velký obdiv a nepochybně zachránil ne jednu loď před německými ponorkami. Dalším husarským kouskem bylo *de facto* znárodnění lodí typu dreadnought, původně vyráběné na objednávku osmanské Porty. Lodě Sultán Osman I. a Reşadiye byly na svou dobu velice moderní a pro Osmanskou říši měly představovat jakousi protiváhu ruské černomořské flotile. Churchill je někdy za tento akt obviňován z přílišné agrese proti Osmanské říši, ale dle Fromkina jednal pouze podle prerogativ, které byly dané v roce 1912. Podle těchto prerogativ lodě kompletované na britské půdě, v případě, že hrozilo nebezpečí války a ze strany objednavatele se měl stát nepřítel, měly být ihned konfiskovány.

Tato dvě plavidla, zejména Sultán Osman I., ještě hrála důležitou roli v oblasti zahraniční politiky sultanátu. Ještě před konfiskací těchto plavidel Osmané, respektive hlavní představitelé CUP, jednali o spojenecké smlouvě s Německem. Kancléř Theobald von Bethmann Hollweg nebyl příliš nadšen ohledně osmanské vojenské pomoci v případě války proti carskému Rusku. Enver a Talât podali ovšem nabídku, která se zdála být výhodná. Navrhli jakousi výměnu jedné z dříve zmíněných lodí, a to Sultána Osmana I. za uzavření spojení. Bethmann Hollweg s tímto návrhem souhlasil, a tak se uzavřela pro Osmanskou říši aliance, která ji díky jejím nepřátelům zavedla k zániku impéria. Tím, že tato dvě plavidla Churchill nařídil konfiskovat, prakticky nahrál představitelům CUP do karet. Vůdci CUP tak jako tak tušili, že by lodě byly konfiskovány, ale přesto dokázali vymyslet tento tah, a tím uzavřít velmi výhodnou smlouvu, z níž profitovala jen Osmanská říše a Němci nic nedostali. Je otázkou, jak by se Osmanská říše udržela, kdyby ji místo toho do aliance přijali Britové nebo Francouzi. Realita je taková, že v mocenském soupeření roku 1914 nedostali Osmané šanci od západních mocností, které si chtěly jen rozdělit další osmanské území na Blízkém východě.

1.3. Britská přítomnost v Egyptě

Británie měla svoje představy o Egyptě již dávno před První světovou válkou. Možnost vybudování Suezského průplavu a tím pádem možnost investovat do tohoto území vyústilo v to, že společně s Francouzi a jinými Evropany prakticky drželi Britové tuto stavbu ve

vlastních rukou. Disraeliho investice do balíku akcií roku 1875 měla tedy obrovský význam ve vztahu k obchodu Británie.²⁰ Egypt se pod vládou chedíva Ismá'íla stal prakticky nezávislý na Osmanské říši, což později přispělo k britské intervenci vzhledem k tomu, že chtěli kontrolovat Suezský průplav kvůli obchodu s Asií a Britskou Indií.²¹ V roce 1879 tedy po vypuknutí tzv. Urábího nacionalistického povstání, které trvalo až do roku 1882 a jež zároveň ukončilo vládu chedíva Tawfíqa. Británie a Francie pod klasickou záminkou ochrany svých obyvatel na území *de iure* Osmanské říše rozhodly vyslat loďstvo a po krátké prodlevě jednotky Indů ve službách Británie, Britů a Francouzů okupovaly Egypt. Britové z počátku příliš nechtěli začlenit Egypt do impéria, neboť se báli dalších nacionalistických povstání a protievropských nálad.

Dne 29. října 1914 turecká flotila včetně lodí *Jawus Sultán Selim* a *Midilli*, které Turci získali od Němců pod velením admirála Souchona, zaútočila na ruské pobřeží Černého moře.²² Tím se potvrdila tajná smlouva o vstupu Osmanské říše do války na straně Ústředních mocností ze dne 2. srpna 1914 a v Egyptě nato začal platit válečný stav. Britové měli v létě 1914 čtyři možnosti, jak naložit s Egyptem. Možnost číslo jedna byla inkorporovat Egypt jako samosprávné dominium v rámci impéria. Možnost číslo dva sestávala z prosté anexe. Jako možnost číslo tři Britové přemýšleli o udělení úplné samostatnosti. A konečně možnost číslo čtyři, pro kterou se Britové rozhodli zejména kvůli kontrole Suezského průplavu, a to znamenala vyhlásit protektorát nad Egyptem a zbavit tak Osmanského sultána konečně i *de iure* jeho vlády nad Egyptem. Dne 17. listopadu 1914 proběhlo ono vyhlášení protektorátu.²³ Stávající proosmanský chedív²⁴ Abbás II. Hilmí byl nahrazen synem dříve vládnoucího chedíva Ismá'íla Paši Kâmilem Pašou. Abbás Hilmí se také později v Istanbulu, kde se ocitl prakticky ve vyhnanství, snažil vyvolat nepokoje a povstání, když se prohlášením snažil odvolat egyptské ministry.²⁵ Egypt nyní řídilo britské ministerstvo zahraničí a byl zřízen úřad vrchního komisaře. Vzhledem k tomu, že se Lord Kitchener stal ministrem války a měl tedy jiné povinnosti, musel být jmenován vysokým komisařem Henry McMahon. Těmito kroky se také změnilo postavení Egypta jako takového, tedy z dříve chedívátu Osmanské říše se nyní stal sultanát, aby se potvrdilo výlučné postavení Egypta vedle Osmanské říše.

²⁰ KOSENKO, A., *Britská blízkovýchodní politika v letech 1878–1916*, Diplomová práce, Brno 2018, s. 16.

²¹ HOURANI, A., *Dějiny Arabského světa: od 7. století po současnost*, Praha 2010, s. 281–282.

²² TRUMPENER, U., *Turkey's Entry into World War I: An Assessment of Responsibilities*, in: *Journal of Modern History*, Vol. 34, No. 4, 1962, s. 1.

²³ MAK, L., *The British in Egypt, Community, Crime and Crises 1822–1922*, London 2012. p. 177.

²⁴ Titul, jenž uděloval osmanský sultán egyptskému místodržícímu.

²⁵ BAREŠ, L., GOMBÁR, E., VESELÝ, R., *Dějiny Egypta*, Praha 2009, s. 480.

Britové v případě války na Blízkém východě a v přilehlých oblastech museli počítat s odporem Osmanské říše. Je zcela jasné, že nejdůležitější strategickou oblastí na Sinaji byl a stále je Suezský kanál. Jednak byl požit ve válce pro přepravu lidských zdrojů z Indie, Nového Zélandu, Austrálie atd., ale i jako tepna obchodu s neutrálními zeměmi. Tato strategická cesta dlouhá 193 kilometrů musela být hlídána. Na příkaz generálmajora sira Johna Maxwella, který se stal v roce 1914 vrchním velitelem britských armád v Egyptě, byla zatopena severovýchodní část kanálu o rozloze *circa* 32 kilometrů.²⁶ Tudíž zbývalo *circa* 161 kilometrů na 70 000 mužů rozmístěných v Egyptě. Kvůli nedostatku vojáků zejména na západní frontě a nutnosti střežení pevností a měst na Nilu se 40 000 mužů rozptýlilo mezi zmíněná místa, a na obranu kanálu zbylo jen 30 000 vojáků.

V Egyptě měli Britové v létě 1914 dvě vojska, první skupina vedená generálem Byngem, druhá skupina vedená generálem Wingatem, přičemž valná většina vojáků v obou armádách byla britská. Za zmínku stojí i egyptská armáda složená z Egyptanů ale vedená britskými důstojníky. Linie obrany byla rozdělena do tří sektorů, a sice sektor jedna od města Suez po Velké hořké jezero, sektor dva od Deversoiru po Al Firdan, třetí sektor od Al Firdanu k Port Saidu. Osmané si museli zvolit jednu ze tří možných cest přes Sinajský poloostrov. Severní cesta, ačkoli na ní byla dobrá možnost zásobování vodou a cesty relativně dobré, nepřipadala v úvahu vzhledem k tomu, že byla na dostřel britských lodí z moře. Dále zde byla jižní cesta a cesta přes střed poloostrova. Byla vybrána cesta přes střed poloostrova vzhledem ke strategickému umístění a stavu komunikací z Beer Šeby do Ismaili, která by umožňovala rychlé doplnění posil. Po rozmístění obrany na linii Suezského kanálu přišel útok z osmanské strany, Ahmet Cemal Paša, který v této době zastával funkci guvernéra Sýrie, provedl několik zastíracích útoků se svou armádou čítající 20 000²⁷ mužů a dalšími iregulárními beduínskými jednotkami na města Kantara, Ismailia a Al Firdan, aby odvedl pozornost od hlavního útoku soustředěného mezi Toussoum a Serapeum, jižně od jezera Timsah.

První útok přišel ve 3:30 místního času 26. ledna 1915,²⁸ kdy skupiny tureckých vojáků se na pontonových člunech snažili dosáhnout západního břehu kanálu. Britští indiští vojáci i přes krycí palbu z východní turecké strany potopili několik člunů. Turečtí vojáci, kteří se nakonec dostali až na západní břeh kanálu, byli obklíčeni a do druhého dne se byli nuceni vzdát. Britský protiútok přišel okamžitě, když britský torpédoborec zničil zbývající pontonové čluny. Britové překročili kanál a zajali část Turků. Od konce ledna 1915 čekali Britové

²⁶ MCLACHLAN, S., *The Sinai and Palestina Campaign of World War I: The History and Legacy of British's Empire Victory over Ottoman Empire in the Middle East*, místo vydání 2017, s. 194.

²⁷ Tamtéž, s. 219.

²⁸ Tamtéž, s. 227.

osmanský útok. Suezský expediční sbor Kresse von Kressensteina dorazil k Suezmu 2. února 1915 a 3. února 1915 překročili kanál u Ismailu.²⁹ Dne 3. února 1915 také proběhla první vlna útoku na britské zákopy na Suezmu. Britové skládající se z britských, indických a australsko-novozélandských jednotek, se nechali sice vytlačit ze zákopů ale po bitvě, která proběhla u Toussoumu a Serapeumu se Britům podařilo potlačit Osmany s pomocí jejich bombardování z lodí v průplavu. Další menší útoky byly provedeny na města Al Kubri a Al Firdan, ale byly taktéž odraženy. Jednotky Kresse von Kressensteina tedy úspěch neměly. Na západní břeh průplavu pronikly jen osmanské jednotky, kterým 3. února 1915 jejich velitel nařídil ústup asi 10 kilometrů od frontové zóny.³⁰ Následující den byly vyslány britské jednotky, aby zajistily blízký prostor kolem Ismailu, Toussoumu a Serapeumu. Britské velení popisuje ztráty Osmanů na 2000 mužů, přičemž na dohodové straně bylo 32 mrtvých a 130 zraněných.³¹ Dále se zde ukázalo, jak moc důležité budou pro budoucí tažení zásobovací cesty a také jak důležité budou jezdecké jednotky, které oproti pěchotě mají výhodu v rychlosti a reakci na protivníkovy akce.

²⁹ ERICKSON, E., *Ordered to Die: A History of the Ottoman Army in First World War*, in: Contributions in Military Studies, No. 201, Westpoint 2001, s. 70–71.

³⁰ LIMAN VON SANDERS, O., *Five Years in Turkey*, San Francisco 2014, p. 60.

³¹ FALLS, C. – MACMUNN, G., *Military Operations Egypt & Palestine from Outbreak of War with Germany to 1917*, in: Official History of Great War Based on Official Documents by Direction of Historical Section of the Committee of Imperial Defence, London 1930, p. 50.

2. Sinajské tažení a Arabská revoluce

Plány na sinajské tažení se ovšem dají doložit ještě před výše zmíněným tureckým útokem. Dne 1. ledna 1915 tehdejší ministr financí David Lloyd George poslal memorandum Výboru imperiální obrany obhajující vylovení v Sýrii, a tím odříznutí 80 000 tureckých vojáků neustále ohrožujících Suezský kanál.³² Mezitím se v květnu 1915 etabloval pod vedením tehdejšího premiéra Herberta Asquitha Výbor pro určení politiky vůči turecké Asii (někdy též De Bunsenův výbor pojmenovaný podle Maurice de Bunsena, který byl jeho nejpřednějším členem). Výbor si také nárokoval jistá privilegia po vítězném ukončení války s Osmanskou říší, k čemuž ovšem bylo ještě daleko, a to zaprvé konsolidaci pozic v Perském zálivu, zadruhé zamezení jakékoli diskriminace vůči britskému obchodu v dané oblasti. Dále ještě v listopadu 1914 bylo na příkaz tehdejšího ministra války Lorda Herberta Kitchenera zasláno ujištění, že když se šeríf Mekky Husajn II. Hášimí přidá s Araby k dohodovým vojskům a vypoví poslušnost osmanskému sultánovi, bude zaručena nezávislost, práva a privilegia šerífátu, tedy zatřetí dodržení slibů daných Husajnu II. Hášimím a za čtvrté bezpečnost při vývoji technologií, o které se Britové zajímali, jako technologie pro těžbu ropy, říční navigace apod. Zapáté se jednalo o privilegium spočívající ve stabilizaci a rozvoji vývozu obilí z dané oblasti, zašesté zachování strategické pozice ve východním Středoziemním moři a Perském zálivu, zasedmé ujištění se o tom, že svatá města muslimů jako Medina a Mekka zůstanou pod nezávislou muslimskou vládou, zaosmé vyřešení arménské otázky a zadeváté, ujištění se o kontrole Palestiny a křesťanských svatých míst pro křesťany. Dále se v dokumentu vyprodukovaném Výborem mluvilo o dělení asijské části Osmanské říše, tedy o tom jak proběhne poválečné dělení oblastí, komu budou patřit, jaký bude systém správy atd. Také zde byly zmíněny strategické cíle Britů, a to oblasti: Basry, Akaby, Kirkúku, Haify a Akka.³³ I když závěry komise nebyly nikdy oficiálně schváleny britskou vládou, lze tvrdit, že částečně determinovaly situaci po ukončení války s Osmanskou říší a dělení oblastí mezi Francií a Británií.³⁴

Další jednání o dělení Osmanské říše se konalo nedlouho po závěrech stanovených de Bunsenovým výborem. Jedná se o tzv. Sykes-Picotovu dohodu, oficiálně nazvanou Maloasijská dohoda (*Asia Minor Agreement*), o které bude zmínka později. Po předpokládaném obsazení Sinajského poloostrova by měly dohodové jednotky Francouzů a

³² KLIEMAN, A., *Britain's War Aims in the Middle East in 1915*, in: *Journal of Contemporary History*, Vol. 3, No. 3, 1968, p. 239.

³³ KYSELÝ, V., *Sykes-Picotova dohoda: geneze, podpis a výsledky*, Diplomová práce, Brno 2018, s. 28.

³⁴ Tamtéž, s. 250.

Britů přímý přístup k Palestině, a tudíž další možnost postupu proti Osmanské říši. Dále by po obsazení města Akaby v zálivu měly dohodové jednotky možnost zásobování vodou a proviantem. Vzhledem ke strategické pozici města Akaba by bylo možné dostat se blíže k městům jako Ma'am, a tím pádem využít Hidžázskou dráhu. Hidžázská dráha spojovala města na jihu Sýrie s městy položenými na západě Arabského poloostrova jako např. Medina. To by dalo Britům možnost rozvinout ofenzívu i na Arabský poloostrov, pokud by se Arabové odmítli připojit k dohodové straně. Další devizou by bylo samozřejmě posunout směr expanze na sever, kupříkladu do Damašku, a zabezpečit si zásobování ze Středozemního moře přes Haifu.

2.1. Sinajské tažení

Turecký útok na Suezský průplav ukázal, že Britové musí bránit průplav ne na západní linii, tedy za průplavem jako tomu bylo dosud, ale před ním na východní straně. V březnu roku 1916 se také udály změny ve vrchním velení v Egyptě, John Maxwell byl odvolán a proběhla unifikace jednotek a přejmenování sboru na *Egyptian Expeditionary Force* (dále jen EEF).³⁵ Sir Archibald Murray se ujal velení egyptských operací a rozšířil linii obrany na východ od Kanálu. Následovalo prodloužení železniční sítě od Kanálu ke Káhiře. Britové k tomu využili tzv. Egyptský pracovní armádní sbor. Ten se skládal z 150 000 Britů, 6000 Indů a 13 000 Egyptanů, přičemž většina z nich byla do práce nucena.³⁶ Murray si také od vrchního velení vyžádal povolení k útoku na město Al-Aríš, které by mu umožnilo zásobovat jednotky při útoku na Sinaj a Palestinu. Pro ženijní jednotky bylo největším úkolem zabezpečit předsunuté pozice na východ od Kanálu, a to dokončením železnice, a hlavně dovedením pitné vody pro vojáky, což bylo naprosto nutné pro nadcházející ofenzívu. Egyptský pracovní armádní sbor, který tuto činnost prováděl, byl také atakován osmanským letectvem.

První zásadní útok přišel 4. srpna 1916 u Romani, což je 37 kilometrů východně od Kanálu.³⁷ Osmanské jednotky čítající zhruba 16 000 mužů, složené z Turků, Arabů a německých a rakouských střelců, které vedl baron Kress von Kressenstein, se dopravily k Romani z jihu.³⁸ Britové byli početně slabší, jejich síly se skládaly ze 14 000 mužů,

³⁵ FAULKNER, N., *Lawrence of Arabia's War: The Arabs, The British and the Remaking of the Middle East in WWI*, New Haven 2016, p. 112.

³⁶ KEOGH, G., *Suez to Aleppo*, Melbourne 1955, p. 46, 71.

³⁷ MCLACHLAN, S., p. 363.

³⁸ Tamtéž, p. 368.

převážně z Australanů a Novozélandců.³⁹ Cílem barona Kressensteina bylo odříznout Brity od zásobování a také zničení železnice, vyslal tedy jeho levé křídlo, aby postupovalo směrem na severozápad. Tento pokus byl ale odražen První a Druhou australskou lehkou jezdeckou brigádou. Mezitím Osmané ostřelovali britské jednotky v centru, ale stejně se nepokusili zaútočit na dobře opevněný střed. Jediným osmanským taktickým úspěchem zůstalo obsazení velké písečné duny v literatuře označované jako Mount Royston, z které měli dobrou pozici na bombardování železnice a západní části bojiště. Britové viděli, že pokud Osmanům nechají Mount Royston, budou odříznuti od posil a zásobování z východu. Proto byl z britské strany podniknut protiútok na Mount Royston. Odpolední útok byl úspěšný a Britové zajali 300 osmanských vojáků a zajistili kompletní baterii lehkých děl.⁴⁰

2.2. T. E. Lawrence a Arabská revoluce

V této kapitole bych rád představil ústřední postavu Arabské revoluce a vůbec jednu z důležitějších postav v širším kontextu První světové války na blízkovýchodní frontě. Thomas Edward Lawrence se narodil 16. srpna 1888 v Tremadogu ve Walesu rodičům Sarah Junnerové a Thomasu Lawrencovi. Thomas Lawrence st., jehož pravé jméno bylo Thomas Robert Tighe Chapman a který pocházel z anglo-irské pozemkové aristokracie. Oženil se s ženou stejného postavení, tedy s Lady Edith Hamiltonovou, a společně žili s jejich čtyřmi dcerami na zámku v Kilue. Na začátku roku 1888 se ovšem Thomasova žena Edith dozvěděla o poměru svého muže s guvernankou jejich dcer Sarah Junnerovou. V té době měla Sarah s Thomasem už jedno dítě, které bylo v tajnosti vychováváno v Dublinu a druhé bylo na cestě. Vzhledem k tomu, že Edith odmítla rozvod, viktoriánská etika doby vyžadovala, aby si Thomas vybral rodinu, se kterou chce žít. Zvolil Sarah Junnerovou a společně opustili Irsko. Ve Walesu, kam se přestěhovali, resp. do Tremadogu, porodila Sarah druhého syna, tedy Thomase Edwarda Lawrence. Rodiče se také domluvili, že si v rámci zachování anonymity změni příjmení na Lawrence, což bylo příjmení matky Sarah za svobodna. Následovaly roky neustálého stěhování od Skotska až po Francii, přičemž se rodina konečně usadila v Oxfordu roku 1896,⁴¹ kde taky Lawrence nastoupil do *Oxford High School for Boys*.

Lawrence se zde začal zajímat o archeologii a brzy podnikal cesty po oxfordském okolí na jízdním kole. Tato záliba ho nakonec přivedla i k cestě do Normandie, kde se vydal

³⁹ Tamtéž, p. 376.

⁴⁰ Tamtéž, p. 393.

⁴¹ SCOTT, A., *Lawrence in Arabia: War, Deceit, Imperial Folly and the Making of the Modern Middle East*, New York 2013, p. 20.

prozkoumávat křížácké hrady v roce 1906.⁴² Později byl přijat na oxfordskou *Jesus College*, kde také získal stipendium.⁴³ Společně s členstvím v *Asmolean Museum* to Lawrence přivedlo, až k muži, který velmi ovlivnil jeho kariéru. Tím mužem byl David George Hogarth, toho času ředitel výše zmíněného muzea. Lawrence později Hogarthovi prezentoval plán cesty do Sýrie a Palestiny, kde měl zkoumat křížácké hrady a tvrze, což bylo i téma jeho diplomové práce na *Jesus College*. Cestu podnikl v roce 1909 a přívětivost místních v něm podnítila i vztah ke všemu orientálnímu.⁴⁴ Vzhledem k jeho diplomové práci, která byla odborně na velmi vysoké úrovni, se Lawrence rozhodl pokračovat ve studiu a zaměřit se na výzkum středověké glazurované keramiky 11. století. Potom, co se doslechl o Hogarthově plánované cestě, se ihned vrátil do Oxfordu a prosil Hogartha, aby směl jet s ním, což mu bylo umožněno.

V roce 1910 se tedy vydal s Hogarthem do Karchemiše, kde byl prováděn výše zmíněný výzkum. Pro Lawrence to nebyla jen jakási pracovní cesta, ale možnost se více zajímat o kulturu a způsob myšlení místních dělníků, kteří také pracovali na vykopávkách. Údajně se zde měl i seznámit se svým přítelem Dahoumem, jehož pravé jméno mělo být Selim Ahmet.⁴⁵ Lawrence se v roce 1913 vrátil do Oxfordu i se svým přítelem Dahoumem.

Evropa se v roce 1913 ocitla v předvečer války. Lord Horatio Herbert Kitchener, který se v roce 1911 vrátil do Egypta jako britský agent a generální konzul si uvědomoval, že v případě války s Osmanskou říší je Egypt v ohrožení, a proto navrhl ustanovení vojenské průzkumné skupiny, která měla za úkol zmapovat území jihovýchodní Sinaje, tedy poušť Zin, pod velením kapitána Stewarta Newcomba. Ale vzhledem k tomu, že válka ještě nezačala, bylo potřeba pro tuto službu civilního krytí, které měl zajistit Leonard Woolley, jeden z nadřízených Lawrence, při výzkumu v Karchemiši.⁴⁶ Newcombe si domluvil schůzku s oběma archeology v Beer Šebě poté, co si vymohli povolení od osmanských úřadů s odůvodněním, že chtějí prozkoumat toto území s odkazem na biblický Exodus a vyrazili mapovat nehostinnou poušť pro potřeby zatím netušené budoucí invaze.

Steward Newcombe si uvědomoval, jaký význam v této nehostinné poušti má Akaba. Menší přístavní město nyní ležící v Jordánsku mělo v roce 1914 a po celé období První světové války obrovský význam.⁴⁷ Osmanům se z této pozice nabízela druhá možnost útoku na britské území na Sinaji. Newcombe tedy vyslal Lawrence, aby se pokusil zmapovat město

⁴² Tamtéž, p. 21.

⁴³ GRAVES, R., *Lawrence z Arábie*, Praha 1994, s. 9.

⁴⁴ Tamtéž, s. 27.

⁴⁵ BROWN, M., *Lawrence of Arabia: The Life, the Legend*, London 2005, p. 21.

⁴⁶ Tamtéž, p. 26.

⁴⁷ SCOTT, A., p. 62.

a udělat pár fotografií. Lawrence s sebou vzal svého druha Dahouma a vyrazili na cestu. Přijetí místními autoritami neproběhlo ideálně, bylo jim oznámeno, že povolení k mapování města nedostanou a jakékoli fotografie jsou zakázány. Lawrence se tedy i přes zákaz pokusil udělat pár fotografií, přičemž uspěl. Později se z města snažili dopravit na malý ostrov blízko přístavu, což se jim podařilo, ovšem cesta zpět byla vzhledem k protivětru těžší.⁴⁸ Navíc je na břehu čekala stráž, aby je vyvedla z města, protože neuposlechli příkazu místodržícího. Sice byli vyvedeni z města, úkol ovšem splnili. Akce posloužila, nejen kapitánu Newcombovi, ale i T. E. Lawrencovi, který svoje zkušenosti mohl využít o tři roky později při útoku na město.

Počínaje rokem 1914 Lawrence a Woolley spěšně dokončovali práci *Wilderness of Zin*, tedy archeologický projekt, který měl za cíl archeologický průzkum v dané oblasti, mapování staré vnitrozemské cesty a identifikaci míst, o kterých jsou zmínky v Bibli a jiných textech. Tato práce také sloužila jako částečně krytí pro vojenské mapování pouště Zin. Po dokončení tohoto projektu Woolley dostal práci v královském dělostřelectvu a Lawrence byl zaměstnán u geografické divize vojenské rozvědky při ministerstvu války v Londýně.⁴⁹ Ovšem nezůstal zde dlouho, už 15. prosince 1914⁵⁰ vyrazil Lawrence z Marseilles společně s dalšími vojáky do Egypta, resp. do Káhiry, kde nastupoval k vojenské rozvědce Egyptského expedičního sboru. Káhira se v době války proměnila do jednoho obrovského komunikačního uzlu, Britové ji využívali jako přestupní stanici pro své jednotky z Indie, Austrálie či Nového Zélandu. Vojáci byli odtud přepravováni na západní frontu, později na gallipolskou frontu a další bojiště. Lawrence, který zde pracoval jako vedoucí mapující sekce rozvědky, viděl příležitost, jak narušit tureckou integritu na Blízkém východě. Přístav Alexandretta, nyní Īskenderun byl přechod mezi tureckou a arabskou oblastí, navíc je oblast relativně rovná a vyskytovala se zde různá etnika, kupříkladu Arméni, kteří již dříve zažili represe a genocidy pod tureckou nadvládou.⁵¹ To nabízelo Britům obrovskou šanci invaze, lépe řečeno invaze úspěšné, která by navíc mohla být podpořena Araby, kdyby se je Britům podařilo dostat na svou stranu.

Lawrencovy plány na vylodění v Alexandrettě padly s Osmanským útokem na Suez provedeným dne 3. února 1915.⁵² Váleční plánovači v Londýně ovšem nebyli nečinní. Začalo se pracovat s nápadem na vyřazení hlavního města Osmanské říše, a tudíž s tažením do Gallipoli, pro kterou loboval i tehdejší ministr námořnictva Winston Churchill, který operaci

⁴⁸ Tamtéž.

⁴⁹ BROWN, M., p. 34.

⁵⁰ SCOTT, A., p. 86.

⁵¹ Tamtéž, pp. 96–97.

⁵² Tamtéž, p. 103.

Gallipoli uvádí ve své knize takto: „*Cena, která bude zaplacená za [invazi na] Gallipoli bude bez pochyby vysoká, ale už zde nebude válka s Tureckem. Dobrá armáda čítající 50 000 mužů a námořní jednotky ukončí tureckou hrozbu.*“⁵³ Vzhledem k podpoře, kterou měli zastánci invaze do Gallipoli se alexandrettský plán rozpadl a nebyl nikdy proveden. Dále plán na invazi do Alexandretty padl kvůli francouzské nejistotě v poválečném výboji, když Francouzi usilovali hlavně o oblast Sýrie, báli se tedy, že toto území přijde po válce do britských rukou.⁵⁴

Mezitím do Egypta dorazil Ronald Stors, důstojník, který figuroval v tzv. McMahon Husajnově korespondenci. Ještě před vypuknutím války jednal šeríf z Mekky o nákupu britských kulometů. Korespondence se rozvinula v debatu, za jakých podmínek se Arabové vedeni šerífem z Mekky připojí do války proti Turkům. Korespondence probíhala od července 1915 do března 1916. V prvním dopise je ještě zmíněna tzv. Damašská deklarace, což je seznam podmínek, za kterých jsou syrští Arabové sdružení ve spolku Ahd ochotni přistoupit na spolupráci s Brity. Podmínky deklarace zněly takto: „*Nezávislost arabských oblastí na jih od 37. rovnoběžky s výjimkou Adenu, zrušení režimu kapitulací a obranná spojenecká dohoda [s Brity] na 15 let.*“⁵⁵ Dále se v dopisech uvádí tyto skutečnosti: uznání protokolu z Damašku, uznání přesunu tituly chalífy do Arábie, přičemž McMahon si vymohl, že oblasti Damašek, Hamá, Homs a Halab měly být vyloučeny ze samostatného arabského státu a oblasti Bagdád a Basra měly mít zvláštní uspořádání.⁵⁶ Britské záruky ovšem byly formulovány jinak v angličtině a jinak v arabštině, což Britům umožnilo po válce popřít některé nároky týkající se zejména Palestiny.

Co se týká tajných smluv je nutné si objasnit situaci okolo Sykes-Picotovy dohody. Vzhledem k předpokládané expanzi západních mocností, a to zejména Británie a Francie, bylo nutné vymezit sféry vlivu a chování na Blízkém východě. Francouzský senátor Pierre-Étienne Flandin se nechal slyšet, že Francie přistupuje „*k pokračování francouzského ,historického poslání‘ v Sýrii a Palestině, zahájeného již křížovými výpravami.*“⁵⁷ Na to se 8. dubna 1915⁵⁸ v Londýně vytvořil zvláštní poradní sbor britské vlády pro otázky Blízkého východu, jejímž hlavním představitelem byl Mark Sykes. Právě z iniciativy Marka Sykese vychází návrh na uspořádání států na Blízkém východě, hlavně mezi Francouzi a Brity,

⁵³ CHURCHILL, W., *The World Crisis*, Toronto 1923, p. 534.

⁵⁴ BARR, J., *A Line in the Sand: Britain, France and the Struggle for the Mastery of the Middle East*, London 2012, p. 15.

⁵⁵ GOMBÁR, E., *Moderní dějiny islámských zemí*, Praha 1999, s. 386.

⁵⁶ Tamtéž.

⁵⁷ VESELÝ, Z., *Smlouvy, pakty, dohody: Slovník mezinárodněpolitických a diplomatických aktů*, Praha 2006. s. 114.

⁵⁸ POBORSKÝ, K., *Rozpad Osmanské říše*, Diplomová práce, Plzeň 2016, s. 55.

posléze byla dohoda ještě upravena a po tom, co Itálie vstoupila do války na straně Dohody, byla do tohoto paktu přidána i vymezení území pro Italy. Sykes navrhoval rozčlenit území v budoucnu zaniknuvší Osmanské říše na následujících pět států: Sýrie, Palestina, Arménie, Irák, Anatolie pod britskou správou. To se samozřejmě nezamlouvalo francouzské straně, nato byl do Londýna vyslán François Georges-Picot, který měl zajistit úspěch hlavně v otázce francouzské Sýrie a Libanonu. Jednání došla k pozitivnímu závěru, ovšem v tomto případě nebyla spokojena ruská strana. Ministr zahraničí Ruského carství Sazonov protestoval zejména proti dohodě týkající se Kavkazu, což Rusové považovali za sféru svého vlivu. Jednání byla tedy přesunuta do Petrohradu, kde nakonec ruská strana po několika dodatcích přistoupila k dohodě. Syskes-Picotova dohoda byla tedy uzavřena 16. května 1916⁵⁹ a výsledný text zněl takto: „1. *Nezávislý arabský stát nebo konfederace států, přičemž v zóně A (vnitřní Sýrie a Mosul) bude mít vliv Francie, v zóně B (dnešní Jordánsko a část Iráku) Velká Británie.* 2. *Francouzská ‚modrá oblast‘ (od syrsko-libanonského pobřeží do vnitrozemí Anatolie až po Sivas) a britská ‚červená oblast‘ (oblast Bagdádu a Basry) budou pod přímou či nepřímou vládou těchto velmocí.* 3. *‚Hnědá oblast‘ (část Palestiny) bude zřízena po dohodě s Ruskem a mekkánským šerífem pod mezinárodní správou.*“⁶⁰

V oblasti Blízkého východu a Arabského poloostrova ovšem nebyl Egypt jako britská država jediný, kdo se chtěl angažovat. V roce 1915 začala vyvstávat otázka, jak by se zachovala muslimská společnost v Britské Indii, kdyby její arabský protějšek byl samostatný. Britská Indie podporovala namísto vedoucí role šerífa Husajna saudského vládce Abd al-Azíze bin Saúda, jež bych šerifovým hlavním oponentem na arabském poloostrově. Saúd zastával wahhábismus a celý klan vedl v tomto duchu. Saúd se s Husajnem mohl rovnat jedině vojensky, politicky měl mnohem větší moc Husajn.⁶¹ Henry McMahon se nakonec jako vysoký komisař v Egyptě dohodl s šerífem z Mekky Husajnem II. Hášimím, že Británie podpoří a uzná nezávislý arabský stát v limitech, které byly dohodnuty. Husajn ovšem nevěděl o francouzských nárocích na Sýrii, které jeho samotného i jeho rodinu po válce nepříjemně zaskočily.

Lawrence byl ještě roku 1916 poslán do Iráku, respektive k pevnosti Kut. Ofenzíva vedená generálem Townsendem sice pronikla téměř až k Bagdádu, ovšem po dobytí pevnosti Kut se Townsendova armáda nechala dne 7. prosince 1915⁶² obklíčit a na její vysvobození

⁵⁹ Tamtéž, s. 56.

⁶⁰ GOMBÁR, E., *Blízký východ za První světové války*, in: Historický obzor, roč. 9, č. 7/8, 1998, s. 153.

⁶¹ TROELLER, G., *Ibn Sa'ud and Sharif Husain: A Comparison in Importance in the Early Years in the First World War*, in: The Historical Journal, Vol. 14, No. 3, 1971, p. 632.

⁶² FAWAZ, L., *A Land of Aching Hearts: The Middle East in the Great War*, Cambridge 2014, p. 67.

bylo obětováno přes 20 000 životů.⁶³ Vzhledem k tomu, že ani jediný generál nechtěl jednat o vydání pevnosti Kut a o kapitulaci této armády, bylo jednání svěřeno vyšším důstojníkům, k nimž se řadil i nově povýšený kapitán T. E. Lawrence. Halil Paša velel armádě, která obléhala pevnost Kut. Lawrence s vyjednávací skupinou byl poslán právě k němu, ale po neúspěšné snaze o dohodnutí lepších podmínek pro kapitulaci generála Townsenda byla vyjednávací skupina poslána zpět. Po Townsendově kapitulaci ke dni 29. dubna 1916⁶⁴ na posádku pevnosti nebyl brán žádný ohled a byla odvedena do zajetí, ale zato generál Townsend strávil zbytek války na turecké riviéře.

Dne 5. června 1916 vystoupal šerif Mekky Husajn II. Hášimí do věže svého jeho paláce a vypálil ze staré muškety směrem k turecké pevnosti ve městě.⁶⁵ Takto podle legendy začala Arabská revoluce. Jedna z příčin, které vedly k rozpadu staleté říše na Blízkém východě. Lawrence tato zpráva zaskočila v Káhiře po návratu z Mezopotámie. To ovšem nebyla jediná zásadní zpráva toho dne, loď s ministrem války generálem Kitchenerem se potopila, když najela na německou minu, přičemž incident nikdo nepřežil. To mimo jiné zapříčinilo změny ve vládě a ve válečném kabinetu, kterého se nyní ujal Lord Herbert Henry Asquith.

Stors a Lawrence na začátku října 1916 vyrazili do města Džidda, kde se měli sejít s Abdulláhem synem šerífa Husajna. Abdulláh se ale na poslední chvíli omluvil a poslal za sebe mladšího bratra Zajda. Cílem schůzky bylo ustanovit datum počátku povstání, přičemž Stors ani Lawrence neměli tušení, že revoluce již vypukla. Zajd nejdříve požádal o finanční podporu pro potřeby povstání a poté jim oznámil, že už vypuklo. Stors jako vyšší šarže jednal ze Zajdem, po vyslechnutí Zajdovi zprávy se Stors pokusil sehnat co největší množství hotovosti, které předal Zajdovi a přislíbil mu další finanční i materiální podporu. Nyní bylo možné počítat s podporou Arabů proti Turkům a zajistit si tak pravé křídlo chystané ofenzivy.

Problémem, který zatím vyvstal na Arabském poloostrově, se stala situace v Medině. Zatímco turecká posádka v Mekce kapitulovala, v Medině se *circa* 10 000 tureckých vojáků opevnilo uvnitř městské pevnosti. Nedlouho poté se oba Angličané setkali v Džiddě s dalším synem Husajna, tentokrát Abdulláhem. Proběhlo prosté jednání na podporu povstání. Lawrence si stále více začal uvědomovat, že revolta, ačkoliv probíhá v pořádku, potřebuje nějakou vedoucí osobnost, a tu neviděl ani v jednom synovi Husajna, se kterým se zatím setkal. Proto požádal Abdulláha, aby se mohl ve městě Rabigh setkat s Alím, nejstarším

⁶³ SCOTT, A., p. 177.

⁶⁴ TOWNSHEND, C., *When God Made Hell: The British Invasion of Mesopotamia and the Creation of Iraq 1914–1921*, London 2010, p. 253.

⁶⁵ Tamtéž, p. 184.

synem Husajna, a pokud by ani to nebylo dostatečné, aby mohl vidět i Fajsala. Vyrazili tedy na cestu, Lawrenceovi přidělili dva muže z Adbulláhovy družiny jako průvodce a ochránce. Ani po setkání s Alím nebyl Lawrence spokojený, a tak se dali na cestu k Fajsalovi. Ve Fajsalovi konečně Lawrence objevil to, co hledal. Fajsala popsal 'jako idol plný ambicí a snů, které jen čekají, až budou uskutečněny.⁶⁶ Po dvou dnech strávených ve Fajsalově přítomnosti se Lawrence ujistil, že je to člověk, který má být v čele revolty. Poté se Lawrence odebral do přístavního města Yanbu, kde ho měla vyzvednout loď vracející se do Egypta. Lawrence ale potřeboval přesvědčit autority v Súdánu a v Egyptě, aby neposílaly armádní sbory na Arabský poloostrov, protože by to narušilo rovnováhu na poloostrově. Navíc Turci propagandisticky tvrdili, že Arabové zvou nevěřící do Arábie jako křižáky. Do konce roku Britové poslali jen menší množství jednotek, které měly zajistit výcvik arabských kmenových válečníků.

Rebelové se konečně rozhoupali a z přístavního města Yanbu táhli pod Fajsalovým velením na sever k městu Al Wajh. Město bránil velitel pocházející z Balkánu Fakrí Paša.⁶⁷ Takto cestovalo z Yenba 18. ledna 1917 asi 10 000 válečníků na velbloudech, kteří si po cestě zpívali.⁶⁸ Útok a Al Wajh začal 24. ledna 1917,⁶⁹ ale bez Fajsalovy armády. Britská loď, která přepravovala *circa* 500 Fajsalových vojáků, zaútočila na město dříve, než se k němu rebelská armáda dostala a město dobyla pod velením britských důstojníků. Britští velitelé byli velmi překvapeni neukázněností Arabů a jejich rabováním. Po této události na žádost samotného Fajsala byl Lawrence přidělen k Fajsalovi do odvolání. Město Al Wajh sloužilo jako předstunuté centrum odporu a sjížděli se sem zástupci různých kmenů, kteří přišli oznámit, že se chtějí zapojit do revolty. Přijel i vůdce klanu Howeitat Auda Abu Tayi, přivítání Audy proběhlo velmi vřele, dokonce Fajsalovi políbil ruku.⁷⁰ Auda chtěl vědět, proč revolta nepokračuje směrem na sever, kde je jeho území. Bylo tedy rozhodnuto s britským souhlasem, že dalším cílem expanze bude město Akaba.

Plán byl zaútočit na Akabu, ale vzhledem k tomu, že Lawrence řekl Fajsalovi o Sykes-Picotově dohodě, Fajsal ztratil zájem o další expanzi na sever, protože mu došlo, že by dobyté území jen předal Francouzům, nikoli Britům. Místo toho se chtěl zaměřit na území Arabského poloostrova a vyhnat odtud Turky jednou pro vždy. Dne 8. března 1917 dostal Lawrence dopis, v kterém byly dvě závažné informace. První byla, že Cemal Paša vyžaduje stažení medinské turecké posádky, která se má přepravit po Hidžázské železnici směrem na sever,

⁶⁶ BROWN, M., p. 39.

⁶⁷ JORDÁN, K., *Dobrodružství jménem Orient: Karel May, Alois Musil, T. E. Lawrence, snílci, vědci, bojovníci*, Brno 2018, s. 187

⁶⁸ SCOTT, A., p. 256.

⁶⁹ Tamtéž, p. 257.

⁷⁰ LAWRENCE, T. E., *Revolt in the Desert*, New York 1927, p. 63.

druhá zpráva byla od brigádního generála Gilberta Claytona, aby neprodleně zastavili přesun tureckých posil směr Gaza po železnici.⁷¹ Lawrence vyrazil do ležení Abdulláhova vojska, aby se domluvili na koordinaci útoků a sabotáží na Hidžázskou dráhu. K Abdulláhovu vojsku Lawrence dorazil s malárií a byl nucen několik dní odpočívat. Poté co se zotavil chtěl uspořádat nájezd na tureckou železniční stanici Aba Al Naam střeženou asi 400 vojáky.⁷² Bylo mu přislíbeno *circa* 800 vojáků, přičemž útoku se jich zúčastnilo asi 300. Útok proběhl relativně neúspěšně, vyřadili sice turecký vlak z provozu, ale vzhledem k přesile se museli stáhnout. Lawrence poté dostal dopis od Fajsala se zprávou, aby se navrátil do Al Wajh. Lawrence byl nyní instruován Claytonem, aby Fajsala odvrátil od útoku na Akabu, a to vzhledem k tomu, že Britové měli o toto město eminentní zájem a počítali s tím, že ho po válce budou mít ve svých rukou. Lawrence ovšem udělal pravý opak. Sešel se s Audou a Fajsalem a jednali o tom, jak se Akaby zmocnit. Později byli do Al Wajhu přivedeni turečtí zajatí vojáci, kteří byli původem ze Sýrie a chtěli se přidat k Fajsolovu vojsku. Všichni byli vyslechnuti Lawrencem, přičemž se takto dozvěděl, že Akabu střeží jen asi 600 vojáků.

V červnu 1917 konečně vyrazil Lawrence s Audou a jeho bojovníci na cestu dlouhou přes 350 mil.⁷³ Na dlouhé cestě ještě likvidovali telefonní dráty u Hidžázské dráhy a také samotné koleje. Když po extrémně vyčerpávající cestě dojeli do Wadi Sirham, Auda musel jít za místním emírem a zaplatit mu 6000 liber šterlinků, samozřejmě z Lawrencových britských zdrojů.⁷⁴ Po cestě ještě museli vyřadit pevnost v Abu Al Lissal, která by mohla varovat posádku v Akabě. Posádku pevnosti dobyli, vyznamenal se hlavně Auda Abu Tayi, když se vrhl na pevnost přímo proti nepřátelské palbě a strhl s sebou své válečníky, kteří rozprášili Turky.⁷⁵ Cesta na Akabu byla volná. Dne 6. července 1917 byl zahájen útok na Akabu. Britské dělové čluny začaly bombardovat město, přičemž z druhé strany začaly útočit jednotky Audy Abu Taye, ke kterým se mezitím přidali místní beduíni, kteří slyšeli o úspěchu u Abu Al Lissalu. Útok byl velmi krátký a turecká posádka rychle kapitulovala. Problémy ovšem nastaly záhy po bitvě. V městě nyní bylo hodně beduínských vojáků a asi 600 tureckých zajatců,⁷⁶ Lawrence se proto musel vydat co nejrychleji k britským pozicím na Suez a požádat o materiální podporu, ale hlavně o jídlo pro své spolubojovníky. To se mu podařilo poté, co překročil linie, a následně se vydal na cestu do Káhiry.

⁷¹ SCOTT, A., p. 274.

⁷² Tamtéž, p. 281.

⁷³ MACLEAN, A., *Lawrence of Arabia*, New York 2005, p. 49.

⁷⁴ Tamtéž, p. 58.

⁷⁵ Tamtéž, p. 59.

⁷⁶ SCOTT, A., p. 338.

3. Ofenzíva v Gaze, palestinské tažení a arabský postup

Palestinské tažení bylo logickým vyústěním blízkovýchodního konfliktu. Poté, co si Britové byli jisti svým pravým křídlem, teprve mohli pokračovat v expanzi do Palestiny. Zajištění Akaby tedy výrazně přispělo k posunu britských jednotek vpřed. Po celý rok 1916 stále EEF vedl sir Archibald Murray, který po tureckých výpadech na Kanál usoudil, že nejlepší obrana Suezmu bude provedena držením oblastí Al-Ariš a Al-Kossaima.⁷⁷ Murray také potřeboval získat zásoby vody a přísun materiálu po železnici, což na Sinaji zabralo několik měsíců. Železniční dráha a potřebný přísun vody byl zajištěn až k hranicím Palestiny v prosinci 1916. Ovšem Murrayho v září začali trápit Sennusiové, kteří byli podporováni osmanskou vládou. Musel se proto stáhnout s velitelstvím zpět do Káhiry. Nicméně vytvořil tzv. Východní armádu (*Eastern Force*), což byla jednotka, které velel kanadský generál Dobell a která měla zajistit postup směrem na Palestinu, zatím co Murray se postará o Sennusie.

V prosinci roku 1916 a následně v lednu roku 1917 byly svedeny ještě dvě bitvy, a to bitva o Maghabu a bitva o Rafu, obě vítězně. Tyto bitvy a následně získané strategické území otevřely cestu pro postup do Palestiny. Turci se v lednu stáhli na linii Gaza – Beer Šeba. V lednu také byla zahájena ofenzíva v Gaze.⁷⁸ Na začátku roku 1917 probíhaly personální změny a do vedení EEF byl jako velitel dosazen generál Edmund Allenby. V roce 1917 bylo Allenbymu 56 let a měl za sebou zkušenosti z búrské války, dále také vynikal v použití jízdy, což se naučil právě v Africe.⁷⁹ V lednu 1917 se Egyptský expediční sbor skládal z Britů, Australanů a Novozélandců, tedy z pouštních jezdeckých jednotek (*Desert Mounted Corps*), XX. a XI. sboru a v létě k nim přibýly i jednotky vedené Lawrenceem, tedy rebelující Arabové.⁸⁰ V březnu roku 1917 začala první ofenzíva na město Gaza. Dne 26 března 1917 zaútočily jednotky generálů Dobella a Chetwodea na město Gaza. Bohužel pro Brity se oba generálové zodpovídali vrchnímu velení EEF, tedy Allenbymu, což přispělo ke zmatku, protože se jednotky obou britských sil nedokázaly koordinovat. I přes potíže s komunikací se podařilo město dobýt, načež přišel rozkaz ke stažení všech jednotek z města, protože se k městu Gaze blížily turecké posily. První útok na město Gaza byl tedy neúspěšný, ale jednotky EEF se připravovaly na další útok, který měl prolomit tureckou linii a otevřít cestu do Palestiny.

⁷⁷ WAVELL, P., *The Palestine Campaigns*, London 1929, pp. 41–42.

⁷⁸ Tamtéž, p. 65.

⁷⁹ REGNI, J., *Armageddon's Lost Lessons: Combined Arms Operation in Palestine Allenby's Campaign*, Diplomová práce, Montgomery 2005, p. 10.

⁸⁰ LOWRY, M., *Allenby's Campaign in Palestine*, in: *Military Review* 1998, s. 70.

K druhému útoku na Gazu došlo 17. dubna 1917 a trvala celé tři dny.⁸¹ Tento útok byl ovšem ještě méně vydařený než ten předešlý. Turci měli dostatek času posílit obranu města a zajistit se tak, aby město nebylo obklíčeno. Allenbymu zbýval jedině čelní útok na město s pěchotou, podpořen dělostřelectvem, přičemž jízda měla hlídat pravé křídlo proti nepřátelským posilám. Britové byli ovšem tvrdě odrazeni a byli nuceni se stáhnout.⁸²

Linie Gaza – Beer Šeba blokovala celý postup armád směrem na sever. Bylo nutné ji prolomit za každou cenu. Vzhledem k tomu, jak bylo chráněno město Gaza, bylo nutné zaměřit se na Beer Šebu. Plánem bylo zmocnit se města a zamezit přístupu tureckých posil, které byly předpokládány z Gazy. Na generála Allenbyho byl také vyvíjen obrovský nátlak z britského ministerstva války, aby byla operace úspěšná. Dobrá zpráva byla, že pokud získá tuto linii, může se spolehnout na arabské jednotky pod Fajsalovým velením a rozvinout svojí ofenzívu přes Sýrii do Palestiny. Taktický plán vymyslel generál Chetwode a Allenby ho schválil.⁸³ Následovala relativně dlouhá příprava na bitvu, která zahrnovala nový trénink jednotkám, zajištění materiálu a zásob, posílení stávajících jednotek na frontě, ale i zapojení zpravodajských služeb sídlících v Káhiře. Dále se ještě obnovily rozhovory o dříve diskutované invazi do Alexandretty, kterou navrhoval i Lawrence. Na turecké straně se diskutovalo o tom, jestli by německé posily pro mezopotámskou frontu neměly být spíše poslány na linii Gaza – Beer Šeba, aby zabránily případnému průlomu, což bylo odmítnuto Enverem a Cemalem.⁸⁴ Podle oficiálních odhadů čelili Britové síle 40 000 mužů a tisíce jezdců, přičemž Britové měli převahu 2:1 v pěchotě a 8:1 v jezdecku.⁸⁵ Bitva o město Beer Šeba proběhla dne 31. října 1917. Začala dělostřeleckou přípravou a v poledne pokračovala hlavním útokem. Pro Brity dopadla vítězně vzhledem k tomu, jak byly roztroušené turecké jednotky na linii Gaza – Beer Šeba. Turci také očekávali hlavní útok na město Gazu, ne na Beer Šebu. Když byla zajištěna Beer Šeba, bylo také nutné obsadit město Gaza, aby měli Britové kryté levé křídlo. Útok začal hned 1. listopadu 1917,⁸⁶ dělostřelecká příprava proběhla ráno a o zbytek se postarala pěchota s těžkou technikou a jízda.

⁸¹ ERICKSON, E., *Order to Die: A History of the Ottoman Army in the First World War*, Westpoint 2001, p. 163.

⁸² NUNO, G., *Incomplete Victory: General Allenby and Mission Command in Palestine 1917–1918*, Diplomová práce, Los Angeles 2000, p. 33.

⁸³ BRUCE, A., *The Last Crusade: The Palestine Campaign in the First World War*, London 2013, p. 158.

⁸⁴ Tamtéž, p. 169.

⁸⁵ Tamtéž, p. 173.

⁸⁶ Tamtéž, p. 181.

3.1. Palestinské tažení

Po rozhodné bitvě u Beer Šeby a Gazy se konečně britské jednotky mohly zaměřit na ofenzívu do Palestiny. Byly zahájeny přípravy pro další tažení, zajištění vody a potravin společně s municí a dalším materiálem. Ovšem Britové za zanedlouho po ukončení bitvy o Gazu museli bránit tureckému protiútoky. Dne 2. listopadu 1917 se střetly na místě známém jako Tel El Khuweilfeh turecké a britské jednotky. Bitva trvala několik dní, obě strany byly zásobovány a posilovány novými jednotkami. Bitva se po několika dnech rozvinula do širší oblasti Tel El Sheria, kde byla železniční stanice, ale hlavně zásobárna vody. Tato oblast byla také centrem odporu Turků na zbývající části linie Gaza – Beer Šeba. Jednalo se hlavně o obranné systémy chránící Tel Haror a Tel El Sheriu. Tel El Sheria byla dobyta hlavně s pomocí britské jízdy a útočící jednotky byly přesunuty do Tel El Khuweilfehu, kde vytlačily turecké obránce. Cílem jízdy bylo odříznutí ustupujících Turků, aby se nemohli reorganizovat a doplnit zásoby. Jednotky ANZAC konečně postoupily k Jemamehu, kde na ně byla zahájena dělostřelecká palba, která kryla ústup velitelství VIII. turecké armády. Jednotky ANZACu vyřadily z boje krytí ustupující VIII. armády. VIII. armáda nyní měla odkrytá křídla, když stále ustupovala před britskými jednotkami. Další bitva proběhla u Wahi Hesi, kde Turci drželi hřeben a kryli ustupující jednotky od Gazy. Tam se ovšem Turkům podařilo zastavit ústup Britů a umožnilo tak se stáhnout zbytku jednotek od Gazy.

S postupující armádou na sever se také souběžně pohybovalo loďstvo, které přiváželo do dobytých přístavů zásoby. Po sérii menších bitev a šarvátek se Britové dostali k přístavu Jaffa v Jeruzalémě, který obsadili téměř bez boje, bylo zajato 300 mužů a ukořistěno deset kulometů.⁸⁷ Události popsané výše spadají do více než týdenního ústupu Turků po třetí bitvě o Gazu, resp. Beer Šebu. Generálu Allenbymu se podařilo tureckou armádu rozdělit na dvě části, když stíhal Turky od Gazy posledních 10 dní. Allenby začal postupovat na Jeruzalém 18. listopadu 1917, postup to byl velmi těžký, protože Judské hory jsou špatně přístupné, navíc začalo období silných letních dešťů, což Britům také nepomohlo.⁸⁸ Turecká VII. armáda tedy měla dostatek času na přípravu a útok a zakopala se okolo Jeruzaléma. Allenby nařídil stavět cesty směr Jeruzalém a pomohla jim také železnice. Generál Chetwode se 24. listopadu dostal se svou jízdou k Jeruzalému, ale protože nebyla možnost podpory

⁸⁷ GORDON, P., *A Brief Record of the Advance of the Egyptian Expeditionary Corps Under the Command of General Sir Edmund H. H. Allenby, July 1917 to October 1918*, London 1919, p. 154.

⁸⁸ BRUCE, A., p. 212.

dělostřelectva, musel se po prohrané bitvě stáhnout.⁸⁹ Druhý útok začal 8. prosince 1917,⁹⁰ kvůli špatnému počasí nebylo možné pohybovat s dělostřelectvem, a nebylo tedy možné plně podpořit pěchotu, ale situace se nijak nepohnula. Druhého dne Allenby přikázal přesunout dělostřelectvo a podpořit tak pěchotu, nakonec město obklíčili, ale zjistili, že část turecké VII. armády se už stáhla. Dobyli tedy to, co zbylo, a 11. prosince obsadili Jeruzalém.⁹¹ Tato pro Británii jistě radostná zpráva musela potěšit i Lloyd Georgův válečný kabinet vzhledem k tomu, jak na Allenbyho tlačili, aby agresivně postupoval vpřed do Palestiny. Někdy se dobytí Jeruzalému také označuje jako vánoční dárek. Obsazení Jeruzaléma nemělo žádný extrémně velký strategický význam, posloužilo spíše jako morální podpora, a objevily se i zprávy o novodobých křižácích.

Bilance za posledních pár měsíců na obou stranách nebyla zrovna ideální, Britové měli ztráty 19 000 mužů, Turci okolo 23 000 mužů a dále 12 000 z nich bylo zajato.⁹² Jak již bylo řečeno, osmanské armády po bitvách u Gazy byly rozděleny na dvě části, ani u jedné ale nebylo odříznuto zásobování, VII. armáda byla téměř zničená a VIII. armáda ustoupila severně za Jeruzalém. Turci se ovšem nechtěli smířit se ztrátou města a z 26. na 27. prosince 1917 provedli protiútok na Jeruzalém, ale díky silné britské obraně a zřejmě i nepřízni počasí byly turecké jednotky odraženy.⁹³

3.2. Britský a arabský postup

Jak již bylo řečeno, Lawrence se po dobytí Akaby snažil zajistit zásoby pro rebely v Akabě. Při té příležitosti se setkal s generálem Allenbym. Jejich konverzace se týkala společného britsko-arabského postupu na Palestinu a Sýrii. Lawrence se chtěl dále zaměřit na Hidžázskou dráhu, resp. na diverzní akce na ní. Allenby také povýšil Lawrence na majora a inkorporoval arabské jednotky do jeho velení. Nyní mohli Arabové postoupit do Sýrie a rekrutovat další klany proti Turkům. Do Akaby se nyní stahovali noví arabští rekruti a Britové tedy posílili arabskou armádu o Ja'fara Pašu, kterého zatkli v roce 1915 jako tureckého důstojníka, když pomáhal na frontě Sennusiům, Ja'far uměl osm jazyků a byl vycvičen v osmanské armádě pod německým dohledem.⁹⁴ Ja'far tedy pomáhal i s výcvikem. Arabové začali podnikat výpady na Hidžázskou dráhu, ale hlavním problémem, který je sužoval, byla turecká posádka ve městě

⁸⁹ NUNO, G., p. 102.

⁹⁰ Tamtéž, p. 103.

⁹¹ Tamtéž.

⁹² Tamtéž, p. 104.

⁹³ BRUCE, A., p. 227.

⁹⁴ HART, B., *T.E. Lawrence. In Arabia and After*, London 1945, p. 59.

Ma'am. Allenby ale potřeboval Lawrencovu armádu na zničení mostu v Jarmúku, aby zamezil přísunu zásob na linii Gaza – Beer Šeba. Lawrence podnikl nájezd na město na začátku listopadu, ale neúspěšně. Později se rozhodl, že zaútočí na turecký vlak mezi městy Dar'á a Ma'am, útok proběhl dne 8. listopadu 1917⁹⁵ a byl úspěšný, povstalci zničili celý ešalon. Po domluvě s Fajsalem se Lawrence snažit domluvit schůzku s generálem Allenbym ohledně britské diplomacie po ukončení války, respektive o arabské nezávislosti. Schůzka proběhla v čerstvě obsazeném Jeruzalému na plese, kterého se zúčastnil i David Lloyd George, George Picot a další prominentní osobnosti. Schůzka ale neměla valného výsledku.

Co ovšem otrásl arabským světem stejně jako Sykes-Picotova dohoda byla Balfourova deklarace. Mezi politiky nakloněné sionismu patřili Lloyd George, Arthur Balfour, Lord Milner a další. Když Lloyd George dosáhl svého místa ve válečném kabinetu v roce 1916, začala se sionistická otázka řešit oficiálně. Jednání probíhala *de facto* celou válku, až se baron Rothschild odhodlal předložit koncept o nezávislosti židovského národa v Palestině. Rothschildův návrh byl několikrát přepracován Arthurem Balfourem a výsledek zněl takto: „*Vláda Jeho Veličenstva pohlíží příznivě na zřízení národního domova pro židovský lid v Palestině, a použije svého nejlepšího přičinění, aby usnadnila dosažení tohoto cíle, přičemž se jasně rozumí, že nebude učiněno ničeho, co by mohlo poškodit občanská a náboženská práva existujících nežidovských společenství v Palestině či práva a politický statut Židů v jakékoli zemi.*“⁹⁶ Cemal dokonce reagoval tím, že nabídl Fajsalovi dopis, který nepřímou vyběl k uzavření příměří, ale byl odmítnut.

Novým cílem tažení se stalo město Tafilá. Bitva začala 24. ledna 1918⁹⁷ a po dlouhé době arabské jednotky fungovaly jako regulérní armáda, navíc Lawrencovi bylo přiděleno obrněné auto Rollce-Royce. Arabové ztratili jednu šestinu⁹⁸ celého vojska, ale přesto zajistili vítězství. Zraky Britů se teď upínaly na Jordán, resp. na jeho severní část. V únoru bylo Allenbym dobyt město Jericho a dalším cílem byl Ammán. Turci v březnu 1918 dobyli na Arabech zpět Tafilu, ale už své jednotky nemohli rozmístit zpět k městu Ma'am a Ammán. Allenby měl tedy volnou cestu k útoku. Turci se ještě snažili stáhnout své jednotky a rozmístit je v Ammánu ale už bylo pozdě a Allenby dobyl Ammán 31. března 1918.⁹⁹ Fajsal měl za

⁹⁵ BRUCE, A., s. 239.

⁹⁶ GOMBÁR, E., *Moderní dějiny islámských zemí*, s. 397.

⁹⁷ SCOTT, A., s. 414.

⁹⁸ Tamtéž.

⁹⁹ FALLS, C., *Military Operations Egypt & Palestine from June 1917 to the End of the War*. Official History of the Great War Based on Official Documents by Direction of the Historical Section of the Committee of Imperial Defence. Vol. 2, P. 2, p. 345.

úkol zaútočit a obsadit město Ma'am, ale Arabové nebyli schopni porazit tureckou posádku a s těžkými ztrátami se tedy Fajsalova armáda musela stáhnout. Dne 30. dubna začala druhá ofenzíva vedená Allenbym směrem do oblasti Salt.¹⁰⁰

Tato ofenzíva měla ulehčit Arabům, kteří stále nebyli schopni probít se oblastí okolo Ma'amu. Ale Allenby, který stál proti Limanovi von Sanders se nepodařil průnik u oblasti Saltu. Allenby si nemohl dovolit jen tak útočit na nepřítele, který byl početně silnější, a ještě bez podpory dělostřelectva. Na pár měsíců nastala bezvýchodná situace, kdy se obě strany zásobily a čerpaly síly na konečnou srpnovou ofenzívu.

Allenby měl o bitvě, která se následně uskutečnila u Megida jasnou představu. Čelní útok pěchoty a příprava půdy pro jednotky jízdy měla zajistit vítězství.¹⁰¹ Fajsalovy jednotky měly při Allenbyho útoku zaútočit na oblast Dar'á a Edward Chaytor, který spadal pod Allenbyho velení, měl hlídat tureckou IV. armádu stahující se z Ammámu, kdyby chtěli pomoci Megidu. Dne 19. srpna Fajsalovy jednotky zaútočily na IV. tureckou armádu, zatím Allenby pochodoval na Megido.¹⁰² Při Allenbyho postupu, resp. zničení VII. a VIII. turecké armády Chaytorovi jednotky obsadily město Ma'am a Fajsal uspěl v obsazení Dar'á. Egyptský expediční sbor pokračoval v ofenzívě do půlky října a obsadili přitom města Haifa, Damašek a konečně i dne 26. října 1918¹⁰³ město Aleppo. V tažení na Megido získal Allenby 350 kilometrů fronty, zničil IV., VII. a VIII. tureckou armádu a do zajetí padlo 75 000 tureckých vojáků.¹⁰⁴

Říjnovým událostem ovšem nebyl ještě konec. Dne 13. října 1918 v Konstantinopoli rezignovala vláda Taláta Paši,¹⁰⁵ následně dne 30. října uzavřeno příměří mezi Brity a Osmanskou říší, známé jako Příměří z Mudrosu. Ještě v ten den se celý triumvirát pašů rozhodl emigrovat a tedy Enver, Talát a Cemal Paša opustili Osmanskou říši v německé lodi, která plula směrem do Berlína.¹⁰⁶ Příměří bylo podepsáno Arthurem Calthorpem a nově jmenovaným tureckým ministrem námořnictva Raufem Beyem na lodi *Agamemnon*. Jednání bylo pouze dvoustranné, tudíž z něj byla vyloučena francouzská strana. Podmínky, které si Britové kladli pro Osmanskou říši, znamenaly další ránu. Smlouva Osmanům nařizovala

¹⁰⁰ BRUCE, A., p. 266.

¹⁰¹ FALLS, C., *Armageddon, 1918: The Final Palestinian Campaign of World War I.*, Philadelphia 2003. p. 35.

¹⁰² NUNO, G., p. 121.

¹⁰³ WALKER, P., *Behind the Lawrence legend: The Forgotten Few who Shaped the Arab Revolt*, Oxford 2018, p. 201.

¹⁰⁴ WAVELL, P., p. 233.

¹⁰⁵ GOMBÁR, E., *Moderní dějiny*, s. 395.

¹⁰⁶ SCOTT, A., p. 481.

otevřít Úžiny pro spojenecké loďstvo, okamžitou demobilizaci osmanských armád, propuštění spojeneckých zajatců, kapitulaci všech jednotek v Kyrenaice a Tripolsku a vyhoštění všech Němců a Rakušanů do jednoho měsíce od podpisu smlouvy, dále měli spojenci právo obsadit Batumi a Baku, včetně kontroly veškeré železniční komunikace i telegrafu, navíc článek číslo sedm umožňoval zásah dohodových mocností v jakékoli části osmanské říše a následnou okupaci, kdyby byla ohrožena bezpečnost dohodových jednotek.¹⁰⁷

¹⁰⁷ POBORSKÝ, K., *Rozpad Osmanské říše*, s. 68.

Závěr

Při psaní práce bylo nutné položit si několik otázek. Za prvé, jakým způsobem se Osmanská říše dostala do situace, ve které se ocitla v předvečer 1. světové války? Za druhé, jaký vztah měly k Osmanské říši velmoci, ale hlavně Británie? Za třetí, jakým způsobem probíhalo vedení tažení napříč Sinajskou pouští a jakým způsobem se zachovali Arabové, respektive šeríf z Mekky Husajn II. Hášimí a jeho synové? Za čtvrté, jakou roli hrál na Blízkém východě Thomas Edward Lawrence? A za páté, jak se vyvíjela Arabská revoluce od jejího počátku až po koordinované boje v Palestině?

Osmanská říše na počátku války prožila ponížení táhnoucí se už od první balkánské války, ale hlavně ztratila své evropské panství. Situaci neprospěli ani Mladoturci a jejich Výbor pro jednotu a pokrok. Destabilizační a dezintegrační proces ovšem začal o mnoho let dříve a 1. světová válka byla částečně jeho vyvrcholením. Po převratu mladoturků se Osmanský stát ocitl v rukou úzkého kruhu pašů, kteří vládli poněkud neobratně a Osmanskou říši dostali do těžké situace. Dalším problémem se pro blízkovýchodní říši stala politika mladoturků, kteří záměrně prosazovali nacionalismus a panturkismus, což se v multietnické říši, jakou Osmanská říše byla, jeví jako neslučitelné a společně s národní snahou Řeků, Kurdů, Arabů a jiných etnik v říši se zdá kolizní. Hledání spojenců pro všemi očekávaný konflikt v roce 1914 triumvirát pašů nevyřešil úplně nejlépe, nutno podotknout, že neměli příliš mnoho možností. Německo zastoupené Vilémem II. se nejprve v Osmanské říši snažilo prosadit svou vojenskou misí a později četnými investicemi. Je nutné zmínit, že německá vojenská mise alespoň pro Osmanskou říši znamenala zvýšení bojeschopnosti jejich armád. Dále pak byl příklon k Německu také dán politikou Británie, která opustila od své někdejší strategie „Integrity of Turkey“. Vzhledem k tomu, že z Ruska, z předešlého rivala v oblasti Turecka, se pro Brity stal spojenec a Německo tedy mohlo efektivně šířit svůj vliv na Blízkém východě. Britové později nesli velmi nelibě výstavbu bagdádské dráhy, která ohrožovala jejich aktivity v Rudém moři a snažili se jí omezit či zastavit, což se jim podařilo po porážce Osmanské říše. Rusové se už tradičně snažili prosadit transformaci statusu Úžin a umožnit jejich lodím proplutí do

Středozemního moře. Když se Osmanská říše přiklonila k Německu, upoutala na sebe pozornost dohodových mocností, a to zejména Britů, kteří se společně s Francouzi, Rusy, Italy a dalšími přičinili o konec „nemocného muže na Bosporu“.

Vztah západních mocností k Osmanské říši a zejména Britského impéria se od 19. století, kdy Británie vystupovala jako garant Osmanské říše, posunul ve století 20. do role nepřítele Osmanské říše. Vzhledem k vojenské zaostalosti Osmanů v 19. století se na Blízkém východě začali prosazovat vojenské mise západních mocností. Tím se ovšem situace nezastavila. Osmanská říše se začala zmitat v dluzích a investice, které plynuly z evropských zdrojů se pro Osmanskou říši později staly spíše negativem. Dále pak rozhazovačný styl vládnutí několika sultánů ekonomické prosperitě státu rozhodně nepomohl. Evropské mocnosti začali mít obrovský vliv v Osmanské říši. Po vypuknutí 1. světové války se Británii relativně dařilo udržet pozice na Blízkém východě. Britové se snažili komunikovat s menšinami v Osmanské říši jako s Židy nebo s Araby a upevnit si tak postavení při proběhnuvším konfliktu.

Z Egypta, který Britové drželi už před válkou, se stal odrazový můstek pro tažení, která pomalu ale jistě likvidovala Osmanskou říši. Britové zastoupeni mnoha osobnostmi, z nichž vynikají jedinci jako Lawrence, McMahon, Murray a Allenby se snažili nejdříve udržet Suezský kanál proti útokům Cemala Paši a jiným velitelům. Později si uvědomili, že není možné čekat na útoky nepřítele, ale je nutné rozvinout ofenzívu nejprve skrz Sinaj a později dále do Sýrie a Palestiny. Velmi důležitou roli v této části konfliktu jako v jakémkoli jiném hrálo zásobování a dalo by se říct, že nově i železnice. Po dokončení příprav zahájili Britové tažení, které odňalo Osmanské říši první území na Blízkém východě.

Arabové se jako osmanští poddaní ze začátku války chovali loajálně, ovšem s přibývajícím časem je situace obrátila. Dohoda známá jako McMahon-Husajnova korespondence, respektive dokument, který z ní plyne, otočil jazýček vah na Arabském poloostrově a Arabové vyhlásili válku Turkům. Aktivita Arabů vycházela z naděje na samostatný stát, který jim byl *de facto* přislíben. Dalším dokumentem, který velmi výrazně změnil mapu Blízkého východu po 1. světové válce, byla Sykes-Picotova dohoda. Neúčastnili se jí jen Britové a Francouzi, ale také Italové a Rusové. Tato smlouva rozhodla prakticky o ukončení Osmanské říše v Levantě a na Sinaji, dále měli svou část území získat i Italové, a to ve formě Dodekanéských ostrovů a Rusové ve formě Úžin, k čemuž nakonec nedošlo.

V Arabské revoluci této části konfliktu se velmi výrazně projeвили synové tehdejšího šerífa z Mekky Husajna. Zejména Fajsál se stal osobností, s kterou si dnes každý spojí termín Arabská revoluce. Jak již bylo řečeno, Arabové si jako spojenci Britů s ukončením války představovali, že dostanou vlastní stát. Po válce se tak stalo, ovšem museli se smířit s nepříjemnou realitou, a to tím, že velmoci jako Británie a Francie budou nadále zasahovat do

politiky na Blízkém východě. Role Britů v této části konfliktu byla samozřejmě enormní. Důstojník britské armády T. E. Lawrence už od počátku organizoval vojenské akce proti Turkům na území arabského poloostrova, později i v Sýrii. Lawrence byl vzhledem ke svým zkušenostem, jak se později ukázalo, mužem, který pomohl dohodové straně k vítězství na Blízkém východě. Již před válkou se angažoval v této oblasti a po propuknutí konfliktu se zapojil do přímého střetu s nepřítelem. Jako mladý důstojník byl od počátku velmi aktivní a s vývojem situace se *de facto* dostal spolu s Fajsalem a dalšími syny Husajna ke společnému velení Arabům. Když Arabská armáda konečně dobyla město Akabu, mohla se posunout i fronta na Sinaji. Allenby zahájil svoji ofenzívu, která je dnes známá jako ofenzíva v Gaze. Po překonání počátečních překážek na obranné linii Gaza – Beer Šeba se tažení rozvinulo do Palestiny, kterou se Britům podařilo dostat do područí za méně než rok.

Válku jako takovou ukončilo nebo spíše pozastavilo Příměří z Mudrosu, které uzavřeli jen Britové a Turci na lodi Agamemnon bez přítomnosti dalších dohodových zástupců a pro Osmanskou říši nebylo příměří zrovna přívětivé. Ovšem mírová smlouva uzavřená v roce 1920 jako součást pařížských mírových smluv, a to smlouva ze Sèvres, byla pro Osmany ještě větším zásahem. Mírová smlouva se prakticky řídila Sykes-Picotovou dohodou doplněnou o několik změn. Pro Osmanskou říši znamenala prakticky totální dezintegraci, přičemž Turecku by zbylo jen menší území v Anatolii. Ovšem ani poražená osmanská vláda se nechtěla pod tento dokument podepsat, a tak smlouva zůstala neratifikována.

Do dění se v roce 1919 dostali i Řekové, kteří také chtěli mít nějaký zisk. Nečekané vylovení Řeků v İzmiru v květnu roku 1919 byl pokus o obsazení západní části Anatólie. Po vypuknutí kemalistické revoluce si Turecko vzhledem k zániku Osmanské říše *de facto* vynutilo uzavření revizního míru z Lausanne, který byl poněkud přívětivějším. Turci si tak zajistili území v Anatólii tak, jak je známe dnes.

Samotná politika mocností byla často krátkozraká, velmi úzce zaměřená a bez dlouhodobé perspektivy. Výsledky této politiky můžeme vidět i v dnešních dnech, kdy Blízký východ je stále jeden z nejnestabilnějších regionů na světě.

Seznam použitých pramenů a literatury

Publikované prameny:

ALLENBY, Edmund, *A Brief Record of the Advance of the Egyptian Expeditionary Corps Under the Command of General Sir Edmund H. H. Allenby, July 1917 to October 1918*, London 1919.

CHURCHILL, Winston, *The World Crisis*, Toronto 1923.

FALLS, Cyril, *Armageddon, 1918: The Final Palestinian Campaign of World War I*, Philadelphia 2003.

FALLS, Cyril, – MACMUNN, George, *Military Operations Egypt & Palestine from Outbreak of War with Germany to 1917*, in: *Official History of Great War Based on Official Documents by Direction of Historical Section of the Committee of Imperial Defence*, London 1930.

FALLS, Cyril, *Military Operations Egypt & Palestine from June 1917 to the End of the War*, in: *Official History of the Great War Based on Official Documents by Direction of the Historical Section of the Committee of Imperial Defence*, Vol. 2, P. 2, London 1930.

LAWRENCE, Thomas Edward, *Revolt in the Desert*, New York 1927.

LAWRENCE, Thomas Edward, *Sedm sloupů moudrosti*, Praha 1998.

LIMAN VON SANDERS, Otto, *Five years in Turkey*, San Francisco 2014.

WAVELL, Percival, *The Palestine Campaigns*, London 1929.

Použitá literatura:

BAREŠ, Ladislav, GOMBÁR, Eduard, VESELÝ, Rudolf, *Dějiny Egypta*, Praha 2009.

BARR, James, *A Line in the Sand: Britain, France and the Struggle that Shaped the Middle East*, London 2012.

BROWN, Malcolm, *Lawrence of Arabia: the life, the legend*, London 2005.

BRUCE, Anthony, *The Last Crusade: The Palestine Campaign in the First World War*, London 2013.

ERICKSON, Edward, *Order to Die: A History of the Ottoman Army in the First World War*, Westpoint 2001.

- FAWAZ, Leila, *A Land of Aching Hearts: The Middle East in the Great War*, Cambridge 2014.
- FAULKNER, Neil, *Lawrence of Arabia's War: The Arabs, The British and the Remaking of the Middle East in WWI*, New Haven 2016.
- FROMKIN, David, *A Peace to End All Peace: Fall of the Ottoman Empire and the Creation of Modern Middle East*, New York 1989.
- GOMBÁR, Eduard, *Moderní dějiny islámských zemí*, Praha 1999.
- GRAVES, Robert, *Lawrence z Arábie*, Praha 1994.
- GYNGERAS, Ryan, *Fall of the Sultanate: The Great War and the End of the Ottoman Empire 1908–1922*, London 2016.
- JORDÁN, Karel, *Dobrodružství jménem Orient: Karel May, Alois Musil, T. E. Lawrence, snílci, vědci, bojovníci*, Brno 2018.
- HART, Lidell, *T.E. Lawrence. In Arabia and After*, London 1945.
- HOURLANI, Albert, *Dějiny Arabského světa: od 7. století po současnost*, Praha 2010.
- HOWARD, Douglas, *A History of the Ottoman Empire*, Cambridge 2017.
- KEOGH, Graham, *Suez to Aleppo*, Melbourne 1955.
- KREISER, Klaus, NEUMANN, Christoph, *Dějiny Turecka*, Praha 2010.
- LOWRY, George Maus, *Allenby's Campaign in Palestine*, Military Review 1998.
- MAK, Lanver, *The British in Egypt, Community, Crime and Crises 1822–1922*, London 2012.
- MACLEAN, Alistair, *Lawrence of Arabia*, New York 2005.
- MCLACHLAN, Sean, *The Sinai and Palestina Campaign of World War I: The History and Legacy of British Empire's Victory Over Ottoman Empire in the Middle East*, 2017.
- PALMER, Alan, *Úpadek a pád Osmanské říše*, Praha 2006.
- PAMUK, Şevket, *The Ottoman Empire and European Capitalism 1820–1913: Trade, Investment and Production*, Cambridge 1987.
- ROGAN, Eugene, *The Fall of the Ottomans: The Great War on the Middle East*, New York 2015.
- SCOTT, Anderson, *Lawrence in Arabia: War, Deceit, Imperial Folly and the Making of the Modern Middle East*, New York 2013.
- TOWNSHEND, Charles, *When God Made Hell: The British Invasion of Mesopotamia and the Creation of Iraq 1914–1921*, London 2010.
- VESELÝ, Zdeněk, *Smlouvy, pakty, dohody: Slovník mezinárodněpolitických a diplomatických aktů*, Praha 2006.

WALKER, Philip, *Behind the Lawrence Legend: The Forgotten Few who Shaped the Arab Revolt*, Oxford 2018.

Články a stati:

ERICKSON, Edward, *Ordered to Die: A History of the Ottoman Army in First World War*, in: Contributions in Military Studies, No. 201, Westpoint 2001.

GOMBÁR, Eduard, *Blízký východ za První světové války*, in: Historický obzor, roč. 9, č. 7/8, 1998, s. 146–155.

KAYALI, Hasan, *Elections and Electoral Process in Ottoman Empire 1876–1919*, in: International Journal of Middle East Studies, Vol. 27, No. 3, 1995, s. 265–286.

KARPAT, Kemal, *The Memories of M. Batzaria: The Young Turks and Nationalism*, in: International Journal of Middle East Studies, Vol. 6, No. 3, 1975, s. 276–299.

KLIEMAN, Aaron, *Britain's War Aims in the Middle East in 1915*, in: Journal of Contemporary History, Vol. 3, No. 3, 1968, pp. 237–251.

TROELLER, Gary, *Ibn Sa'ud and Sharif Husain: A Comparison in Importance in the Early Years in the First World War*, in: The Historical Journal, Vol. 14, No. 3, 1971, pp. 627–633.

TRUMPENER, Ulrich, *Turkey's Entry into World War I: An Assessment of Responsibilities*, in: Journal of Modern History, Vol. 34, No. 4, 1962, pp. 369–380.

ÜNAL, Hasan, *Britain and Ottoman Domestic Politics: From the Young Turk Revolution to the Counter-Revolution, 1908–1909*, in: Middle Eastern Studies, Vol. 37, No. 2, 2001, pp. 1–22.

Vysokoškolské kvalifikační práce:

KOSENKO, Anna, *Britská blízkovýchodní politika v letech 1878–1916*, Diplomová práce, Brno 2018.

KYSELÝ, Vojtěch, *Sykes-Picotova dohoda: geneze, podpis a výsledky*, Diplomová práce, Brno 2018.

- NUNO, Geronimo, *Incomplete Victory: General Allenby and Mission Command in Palestine 1917–1918*, Diplomová práce, Los Angeles 2000.
- POBORSKÝ, Kryštof, *Rozpad Osmanské říše*, Diplomová práce, Plzeň 2016.
- REGNI, John, *Armageddon's Lost Lessons: Combined Arms Operation in Palestine Allenby's Campaign*, Diplomová práce, Montgomery 2005.